

Lastenkodissa asuneen nuoren
kokemuksia osallisuudesta ja ajatuksia
tulevaisuusorientaatiosta ja lastenkodissa
asumisesta

Mikko Kainulainen

Kasvatustieteen pro gradu-tutkielma
Kevät 2012
Kasvatustieteiden yksikkö
Luokanopettajan koulutus
Tampereen yliopisto

Tiivistelmä

Mikko Kainulainen. 2012. Lastenkodissa asuneen nuoren kokemuksia osallisuudesta ja ajatuksia tulevaisuusorientaatiosta ja lastenkodissa asumisesta. Laadullinen tapaustutkimus nuoren subjektiivisista ajatuksista liittyen lastenkodissa asumiseen ja tulevaisuuteen ja kokemuksia osallisuudesta. Tampereen yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. Pro gradu- tutkielma.

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, millaisia ajatuksia ja kokemuksia syrjäytymisvaarassa olevalla nuorella on lastenkodin arjesta, omista mahdollisuuksista osallisuuteen ja tulevaisuuden suunnitelmistaan. Tutkimuksen kohteena oli lastenkodissa asunut nuori, joka siirtyy opiskelemaan ammattiopistoon toiselle asteelle. Tutkimus on laadullinen tapaustutkimus.

Tutkimuksen pohjana toimi teemahaastattelu ja lisäksi havainnointijakso lastenkodissa. Haastattelin lastenkodissa asunutta nuorta, joka oli juuri päässyt asumaan takaisin kotiin. Suoritin kuukauden mittaisen havainnointijakson lastenkodissa.

Tutkielmani kohteena oli lastenkodissa asuneen nuoren kokemukset osallisuudesta ja ajatukset tulevaisuusorientaatiosta. Nuori on elänyt vaikean lapsuuden ja nuoruuden. Lastenkodissa asumisen myötä hän on oppinut ottamaan vastuuta elämästään, vaikka ei ollutkaan tyytyväinen osallisuuteensa. Hän oli päässyt asumaan takaisin kotiinsa ja saanut opiskelupaikan ammattiopistosta haluamaltaan linjalta. Hänellä oli myös hyvin selvät tulevaisuuden suunnitelmat. Omiin kokemuksiinsa osallisuudesta häntä koskevissa asioissa hän ei ollut tyytyväinen. Lastenkotia hän piti turvallisena kasvuympäristönä, joskin rajat tuntuivat ahdistavilta. Hänen ajatuksensa tulevaisuudesta olivat selkeät ja hänellä oli keinot tavoitteidensa saavuttamiseksi tiedossa.

Avainsanat: Osallisuus, tulevaisuusorientaatio, lastenkoti, huostaanotto.

Sisällys

1. Johdanto.....	4
2 Tutkimusote ja –tehtävä	9
3 Lastenkoti kasvuympäristönä.....	10
4 Osallisuus	18
Roger Hart: Osallisuuden tikapuut.....	20
Harry Shier: Polku osallisuuteen.....	22
5 Tulevaisuusorientaatio	26
6 Menetelminä haastattelu ja havainnointi.....	34
7 Nuoren subjektiiviset ajatukset	38
8 Yhteenvedo.....	56
8.1 Nuori lastenkodissa	56
8.2 Tyytymätön osallisuuteen eli objekti	58
8.3 Hyvä tulevaisuus motivaation lähteenä.....	59
8.4 Havainnointijakson ja tutkimuksen aikana	
heränneitä ajatuksia	62
Lähteet	67

1. Johdanto

Selvät sävelet on, että ei niissä sen kummempia tarvii muuta ku motivaatio kohalle vaan.

Näin puhuu lastenkodissa asunut nuori omasta tulevaisuudestaan ja tavoitteiden saavuttamisesta. Monella aikuisella saattaa olla hieman erilainen mielipide nuoren tulevaisuuden näkymistä. Syrjäytymisvaarassa olevien nuorten tulevaisuus saattaa näyttää hyvin synkältä, mutta oikeanlaiset ja riittävät tukitoimet ovat nuoren turvana vaikeina aikoina. Tähän tutkimukseen olen haastatellut ja havainnoinut lastenkodissa asunutta nuorta. Tutkimukseni tarkoituksena on ymmärtää lastenkodissa asuneen nuoren tulevaisuusorientaatiota ja osallisuuden kokemuksia haastattelu ja seuranta- aineiston avulla. Kokemukset osallisuudesta ja tulevaisuusorientaatio ovat keskeisiä asioita nuoren elämässä. Ne vaikuttavat merkittävästi siihen, millaisen tulevaisuuden nuori onnistuu itselleen rakentamaan. Kasvaako hänestä vastuullinen ja päätöksentekoon kykenevä yhteiskunnan jäsen, vai tarvitseeko hän paljon tukea oman elämänsä eteenpäin viemisessä? Lastenkodissa asuva nuori saa paljon tukea elämäänsä, mutta onnistuuko myös nuoren oman osallisuuden harjoittelu siinä määrin, että nuori on laitoksessa asumisen jälkeen kykenevä itse tekemään omaa elämäänsä koskevia, järkeviä päätöksiä. Karikkoisen nuoruuden eläneen nuoren ajatukset tulevaisuusorientaatiosta omalla kohdallaan ovat mielenkiintoisia, koska henkilön oma historia muokkaa vahvasti myös tulevaisuudesta muodostunutta kuvaa ja keskeisessä asemassa ovat nuoren onnistumista tukevat ja vaarantavat asiat. Huostaanoton ja lapsen tai nuoren sijoittaminen lastenkotiin on rankka kokemus niin perheelle kuin lapsellekin ja näiden asioiden käsitteleminen tutkimuksessani on tärkeää näihin liittyvien asioiden

ymmärtämisen kannalta. Haluan tutkimuksellani tuoda esiin sen seikan, että kaikilla nuorilla ei ole tasavertaiset asetelmat elämään edes lapsena, mutta silti oikeiden tukitoimien ja tuen avulla hankalassa asemassa oleva nuori voi pärjätä elämässään. Keskeisenä asiana haluan nostaa esiin nuoren oman osallisuuden ja subjektiivisuuden häntä koskevissa asioissa. Edellä mainitut asiat erilaisista asetelmista, osallisuudesta ja tulevaisuusorientaatiosta kiinnostavat minua erittäin paljon, koska olen työskennellyt useita vuosia vaikeissa tilanteissa olevien nuorten kanssa lastenkodissa ja erityisluokissa yläkouluilla. Oman kokemukseni mukaan ihmisten ymmärrys erilaisten polkujen kulkijoita kohtaan on hyvin suppeaa ja näin ollen tuen saaminen on monesti todella hankalaa. Tutkimustehtävänäni on saada selville lastenkodissa asuneen nuoren subjektiivisia kokemuksia ja mietteitä liittyen lastenkodissa asumiseen, osallisuuden kokemuksiin hänen elämässään ja tulevaisuusorientaatioon hänen tulevaisuutensa suhteen.

Huostaanotto on viimeinen vaihtoehto, kun nuoren elämää pyritään saamaan raiteilleen ja siihen päädytään, kun kaikki muut tukitoimet on todettu riittämättömiksi. Yhtenä sijoituspaikkana huostaanoton tullessa kysymykseen on lastenkoti. Nuoren omat mielipiteet lastenkodissa asumisesta ja siihen liittyvistä muista asioista ovat erittäin mielenkiintoisia ja ne poikkeavat aikuisten vastaavista olettamuksista ja jossain määrin myös lastenkodin kasvatuksellisista tavoitteista. Lastensuojelulain 1§ mukaan lastenkodin tarkoituksena on varmistaa lapsen ja nuoren kasvu kohti vastuullista aikuisuutta. Lastensuojelulain 20§ mukaan nuorta tulee kuulla ja ottaa hänen mielipiteensä huomioon päätöksiä tehtäessä nuoren ikä ja kehitystaso huomioon ottaen. Haluan saada tutkimuksessani selville nuoren todelliset mietteet ja kokemukset liittyen huostaanottoon ja lastenkodissa asumiseen, koska mielestäni nuoren omista mietteistä muodostuu nuoren oma käsitys vallinneista

olosuhteista ja ne määrittävät myös tulevaisuuden näkymiä. Se vastaavatko nuoren mielipiteet todellisuutta ei ole tutkimuksessani merkityksellistä, koska näin nuori asiat on kokenut.

Osallisuudella tarkoitetaan nuorten kuuntelemista ja heidän mahdollisuuttaan vaikuttaa omiin asioihin. Aikuisten tulee huomioida nuoren ikä ja kyky päättää omista asioistaan, kun he yhdessä nuoren kanssa tekee tämän elämään liittyviä päätöksiä. Keskeinen asia osallisuudessa on nuoren oma kokemus mahdollisuudesta vaikuttamiseen ja jokaiselle ihmisellehän on toki merkittävää tulla kuulluksi. Nuoren oma kokemus on merkittävää, koska nuoren ollessa tyytyväinen omaan osuuteensa päätöksenteossa, hän myös sitoutuu paremmin toteuttamiseen. Osallisuuden harjoittelu on iso osa nuoren itsenäistymistä ja kasvua kohti tasapainoista aikuisuutta. Tutkimukseni tarkoituksena ja kantavana ideana on nuoren osallisuus omassa elämässään ja kokemus sen toteutumisesta. Oman kokemukseni mukaan nuoren ympärillä olevat tahot ohjaavat ja määräävät liian vahvasti toisen ihmisen elämää ja tulevaisuuden suunnittelua ja uskon, että se vaikuttaa negatiivisesti toisten asettamien päämäärien saavuttamiseen. Ihmisen oma halu ja motivaatio ovat niitä asioita, jotka ratkaisevat onnistumisen ja näin ollen nuorta ei pitäisi syrjäyttää häntä koskevien asioiden käsittelyssä.

Nuorella on tulevaisuus edessään ja varsinkin koulutuksen nivelvaiheessa olevan nuoren valinnat ja päätökset ovat erittäin merkittäviä tekijöitä jopa loppuelämää ajatellen. Nuoret pyrkivät elämässään eteenpäin hyvin erilaisten eväiden kanssa ja nuoren henkilöhistoria vaikuttaa vahvasti tavoitteiden asettamiseen ja suunnitelmien toteuttamiseen. Toiset tarvitsevat enemmän aikuisten tukea omien tavoitteidensa asettelussa, kun taas toiset kokevat olevansa valmiita päättämään omista asioistaan. Yleisesti ottaen suurimmalle osalle nuoria tulevaisuuden tavoitteet

koskevat koulutusta, ammattia ja perhettä. Tutkimuksessani pyrin saamaan vastauksen siihen, että kuka on tehnyt haastattelemani nuoren suunnitelmat tulevaisuudesta ja asettanut tavoitteet. Pyrin saamaan vastauksen myös nuoren luottamukseen omiin mahdollisuuksiinsa ja keinoihin saavuutta tavoitteet. Nämä ovat oman kokemukseni mukaan ne keskeiset asiat nuoren tulevaisuuden suunnitelmien toteutumisen kannalta.

Havainnointijakseni aikana minulla oli hyvä mahdollisuus seurata nuorten osallisuuden toteutumista lastenkodissa. Pyrin havainnoimaan lastenkotia kasvuympäristönä mahdollisimman tarkasti, jotta itselläni olisi selkeä näkemys nuoren kasvusta kohti vastuullista aikuisuutta lastenkodissa. Havainnointijakso ja haastattelu yhdessä antoivat minulle paljon tietoa tutkimukseni kohteesta.

Miksi olen tutkielmassani kiinnostunut juuri nuoren osallisuuden kokemuksista ja tulevaisuusorientaatiosta? Lastenkodissa asunut nuori on usein kokenut vastoinkäymisiä elämässään ja hänen elämänpolkunsu eroaa kotona asuvan nuoren vastaavasta selvästi. Merkittävää mielestäni on se, kuinka nuoren elämää on tuettu sijoituspaikassa. Onko häntä kasvatettu ammattilaisten toimesta kohti omatoimista ja vastuullista aikuisuutta, vai onko rajojen asettaminen aiheuttanut liiallisen kontrollin ottamisen nuoren elämästä. Vain riittävän osallisuuden toteutumisen myötä nuori on valmis kohtaamaan sijoituksen loppumisen jälkeiset haasteet, koska laitostuneelle nuorelle on liian haasteellista ottaa vastuuta omasta elämästään, jos siihen ei ole minkäänlaisia valmiuksia. Oman tulevaisuuden pohtimiseen nuori tarvitsee aikuisten tukea ja ohjausta. Ammattikasvattajilla on kokemusta ja näkemystä nuoren tulevaisuuden haasteista ja he osaavat ohjata nuorta oman tulevaisuutensa suunnittelussa. Nuoren oma osallisuus tavoitteiden asettamisessa on välttämätöntä, jos hänen halutaan niihin sitoutuvan. Nuori kuitenkin

kaipaa konkreettisia neuvoja tavoitteiden toteutumiseen johtavien toimien suunnittelusta.

2 Tutkimusote ja –tehtävä

Tutkimukseni on laadullinen tapaustutkimus, jonka pohjalta tarkoitukseni on ymmärtää lastenkodissa asuneen nuoren tulevaisuusorientaatiota ja osallisuuden kokemuksia. Ne ovat merkittäviä asioita hänen oman tulevaisuutensa kannalta.

Kokemukset osallisuudesta ovat tärkeitä asioita nuorelle hänen kasvaessa kohti vastuullista aikuisuutta. Tulevaisuusorientaatio puolestaan kertoo, kuinka nuori osaa suunnitella tulevaisuuttaan ja tunnistaako hän onnistumista tukevat ja vaarantavat asiat itsestään ja ympäristöstään. Huostaan otetun nuoren kohdalla osallisuuden harjoittelu ja tulevaisuuden suunnittelu ovat paljolti sijoituspaikan vastuulla.

Tarkoitukseni on saada myös selville, kuinka nuori näkee oman elämänsä lastenkodissa. Etenen tutkimuksessani induktiivisesti. Monipuolisen aineiston, havainnointijakson ja yhden tapauksen tutkimisen pohjalta pyrin yleistämään saamiani tuloksia siinä määrin, kun se on tarpeellista ja tarkoituksen

mukaista. (Eskola, Suoranta 1998, 83.) Tutkimuskysymyksenä on: *Millaisia ovat lastenkodissa asuneen nuoren ajatukset tulevaisuudesta ja kokemukset osallisuudesta ja lastenkodissa asumisesta?*

Empiirisillä havainnoilla pyrin saamaan subjektiivisen kuvan nuoren ajatuksista ja kokemuksista hänen omasta elämästään.

3 Lastenkoti kasvuympäristönä

Tutkimukseni kohteena ollut nuori on asunut useissa lastenkodeissa elämänsä aikana ja tästä syystä olen tähän osioon koonnut keskeisiä asioita lastenkodista ja nuoren asemasta lastenkodin arjessa. Monilla ihmisillä ei ole käsitystä siitä, mitä tarkoittaa asua poissa kotoa viranomaispäätöksen seurauksena eli huostaanotettuna. Seuraavien kappaleiden tarkoituksena on valottaa huostaanotetun lapsen asemaa ja näin ollen lisätä ymmärrystä näitä lapsia ja nuoria kohtaan. Esitykseni ei ole kaiken kattava esittely lastensuojelusta, mutta se antaa kuvan lastenkodin arjesta. Tutkimukseni kohteena olevan nuoren tilannetta ja asemaa on vaikea ymmärtää, jos ei ole riittävästi tietoa lastenkodissa asumisesta ja hänen ympärillään vaikuttavista tukitoimista. Havainnointijakson ja oman työkokemukseni kautta olen saanut arvokasta tietoa lastenkodin arjesta ja nämä kokemukset loivat hyvän pohjan tutkimukselleni lastenkodin arjen ymmärtämisen suhteen. Olen jaotellut esitykseni neljään eri osioon: Huostaanotto, lastenkoti, nuoren osallisuus lastenkodissa ja jälkihuolto.

Milloin lapsi huostaanotetaan?

Lapsi on otettava sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen huostaan ja järjestettävä hänelle sijaishuolto, jos:

- 1) puutteet lapsen huolenpidossa tai muut kasvuolosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä; tai*
- 2) lapsi vaarantaa vakavasti terveyttään tai kehitystään käyttämällä päihteitä, tekemällä muuta kuin vähäisenä pidettävän rikollisen teon tai muulla niihin rinnastettavalla käyttäytymisellään. (Lastensuojelulaki 40§)*

Huostaanoton perusteet on jaettu lapsen kasvuoloissa oleviin puutteisiin ja lapsen omaan käytökseen. Puutteet lasten kasvuoloissa voidaan huomata

monella eri tavalla. Huomiota saattavat kiinnittää samalla alueella asuvat ihmiset, lasten hoitajat, koulun henkilökunta, terveydenhuollon ammattilaiset tai perhe itse. Lapsen perusturvallisuus voi vaarantua mm. läheisten ihmisten toiminnan seurauksena, vanhempien kyvyttömyydestä huolehtia lapsesta, välinpitämättömyydestä tai lapsen liian suuresta vastuun kantamisesta itsestään ja sisaruksistaan. Myös vanhempien rikollinen elämäntapa tai keskinäiset riidat voivat täyttää huostaanoton perusteet. (Räty 2010, 296-297.) Huostaanotto on tarpeellista tehdä jo ennen kuin lapsen turvallisuus tai kehitys on vaarassa, mutta vaaran tulee kuitenkin olla todellista ja konkreettista (Saastamoinen 2010, 23).

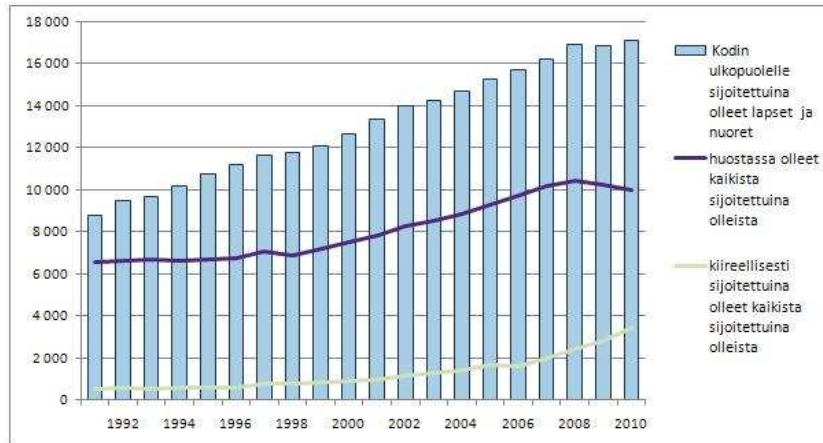
Toinen syy huostaanotolle on lapsen oma käytös. Huostaanoton kynnyks ylittyy, jos lapsen käytös on vaarallista itseä ja muita kohtaan tai uhkaa lapsen kehitystä. Vaarantamisen tulee olla vakavaa ja se voi johtua päihteiden käytöstä, itsetuhoisesta käyttäytymisestä, välinpitämättömyydestä itseä kohtaan tai aggressiivisuudesta muita kohtaan. Myös välinpitämättömyys koulunkäyntiä kohtaan voi täyttää huostaanoton perusteet. (Räty 2010, 299-300.)

On hyvä kuitenkin huomioida, että vaikka jompikumpi huostaanoton perusteista täytyisikin, niin huostaanoton edellytyksenä on lisäksi se, että avohuollon tukitoimet eivät ole tapauksessa sopivia tai mahdollisia tai sitten ne ovat osoittautuneet riittämättömiksi. Avohuollon tukitoimet ovat riittämättömiä mm. silloin, kun nuori on syyllistynyt rikokseen tai kun kasvuolosuhteista ei ongelmia voida poistaa avohuollon keinoin. (Saastamoinen 2010, 24.)

Kuinka yleistä kodin ulkopuolella asuminen Suomessa siteen oikein on? Vuonna 2009 oli 16 643 lasta sijoitettuna oman kodin ulkopuolelle. Sijoitetuista lapsista 53% oli poikia ja 47% tyttöjä. (Kuoppala, Säkkinen 2010,5.)

Kodin ulkopuolella asuvien lasten määrä on kasvanut viimeisen 20 vuoden kaksinkertaiseksi.

Taulukko: Kodin ulkopuolelle sijoitettuna olleet lapset ja nuoret sekä niistä huostassa olleet ja kiireellisesti sijoitetut lapset vuosina 1991-2010.(Stakes)

Lastenkoti sijoituspaikkana

Kun lapsi huostaanotetaan, yhtenä mahdollisena sijoituspaikkana on lastenkoti.

Seuraava osio kostuu lastenkotiin liittyvien asioiden käsittelystä, koska tutkimukseni kohteena oleva nuori on asunut useassa lastenkodissa elämänsä aikana. Lähestyn aihetta seuraavan jaksottelun pohjalta: yleisiä asioita lastenkodista, henkilöstö, nuori osana yhteisöä ja biologiset vanhemmat.

Lastenkoti

Lastensuojelulaitoksia, joissa voidaan järjestää lasten sijaishuoltoa, ovat mm.

lastenkoti, koulukoti ja nuorisokoti. Lastensuojelulaitoksen määrittelyllä on olennainen merkitys erityisesti rajoitustoimenpiteiden osalta, koska niitä voidaan soveltaa vain laitoshuollossa. Lastensuojelulaissa (58§) säädetään

lastensuojelulaitoksen kasvuoloista ja toimitiloista. Lastenkoti voi olla joko kunnan ylläpitämä tai yksityinen palveluntuottaja. (Saastamoinen 2010, 89-90.)

Lastenkodin tehtävänä on toimia sijaishuoltoapaikkana ja turvata lapselle parhaat mahdolliset kasvun ja kehityksen edellytykset. Lastensuojelulaissa on erittäin kattava pykälä sijaishuollon tarkoituksesta:

Lapsen huollon tarkoituksena on turvata lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi lapsen yksilöllisten tarpeiden ja toiveiden mukaisesti. Huollon tulee turvata myönteiset ja läheiset ihmissuhteet erityisesti lapsen ja hänen vanhempansa välillä

Lapselle tulee turvata hyvä hoito ja kasvatusta sekä lapsen ikään ja kehitystasoon nähden tarpeellinen valvonta ja huolenpito. Lapselle on pyrittävä antamaan turvallinen ja virikkeitä antava kasvuympäristö sekä lapsen taipumuksia ja toivomuksia vastaava koulutus.

Lasta tulee kasvattaa siten, että lapsi saa osakseen ymmärrystä, turvaa ja hellyyttä. Lasta ei saa alistaa, kurittaa ruumiillisesti eikä kohdella muulla tavoin loukkaavasti. Lapsen itsenäistymistä sekä kasvamista vastuullisuuteen ja aikuisuuteen tulee tukea ja edistää.

(Lastensuojelulaki 1§)

Nuoren kasvattamista lastenkodissa määrittää jokaiselle lapselle tehtävä asiakassuunnitelma, johon kirjataan kasvatukselliset tavoitteet niin pitkällä kuin lyhyemmälläkin aika välillä. Mukana asiakassuunnitelmaa laatimassa ovat sosiaalityöntekijä, lastenkodin henkilökunnan edustaja, lapsi ja lapsen vanhemmat. Asiakassuunnitelma tarkistetaan vähintään kerran vuodessa ja tarvittaessa useamminkin. Asiakassuunnitelmaa toteutetaan käytännössä, vaikka asianosaiset eivät olisikaan samaa mieltä sen sisällöstä. (Saastamoinen 2010, 81-82.)

Henkilöstö

Lastenkodin henkilökunta koostuu moniammatillisesta kasvattajien joukosta. Henkilökunnan kelpoisuudesta säädetään lastensuojelulain 60§:ssä. Kriteerit henkilöstön koulutukselle on määritetty sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista annetun lain 6 ja 8§:ssä. Lastenkodissa voi olla muitakin ammatillisen koulutuksen saaneita kasvattajia, kuten esimerkiksi opettajia. Lisäksi pahoin oireilevien lasten kohdalla muidenkin ammattiosaajien, kuten esimerkiksi psykologien ja terapeuttien, osallisuus kasvatuksessa on tärkeää. (Räty 2010, 418-419.)

Lastenkodin henkilöstön tulee olla riittävän asiantuntevaa ja kokenutta, koska monet lastenkodissa asuvat lapset ja nuoret omaavat vaikean taustan ja he tarvitsevat ammattitaitoisten kasvattajien tukea kasvussaan kohti yhteiskuntakelpoisia kansalaisia. Myös henkilöstö määrään tulee olla oikein mitoitettua suhteessa lasten määrään. Henkilöstön määräästä on säädetty lastensuojelulain 59§:ssä ja lastensuojelulain siirtymäsäännöksen 95§:ssä. (Saastamoinen 2010, 97.) Tutkimukseni kohteena ollut nuori tiedosti ohjaajien olevan töissä, mutta kaipasi samaan aikaan kuitenkin aitoa välittämistä.

Nuori osana yhteisöä

Kasvaessaan lastenkodissa lapsi on varsi moninaisen yhteisön jäsen. Yhteisön muita jäseniä ovat lastenkodin henkilöstö ja muut lapset, jotka on sijoitettuna samaan paikkaan. Kaikki lastenkodin asukkaat omaavat omanlaisensa historian ja näin ollen onkin erittäin tärkeää millaiset resurssit lastenkodilla on. Resurssit kertovat sen, minkä tyyppisiä lapsia paikkaan voidaan sijoittaa. Joillakin lapsilla saattaa olla hyvinkin traumaattinen tausta ja näin ollen ei ole sama minkälaisien asukkaiden

kanssa lapsi arkensa jakaa. Lapsella tulee olla oikeus omaan rauhaan ja yksityisyyteen omassa sijoituspaikassaan. Lastensuojelulain 58§:ssä on säädetty asukkaiden määrästä. (Räty 2010, 412.) Tutkimuksestani käy ilmi, että nuoret lastenkodissa tiedostavat kaikkien erilaiset taustat ja sen tosiasian, että kaikkien kanssa ei tarvitse olla kavereita, mutta toimeen täytyy kuitenkin tulla.

Lastenkodin henkilöstö tekee vuorotyötä ja näin ollen työryhmät vaihtuvat ja aikuisten rytmi muuttuu viikoittain. Lapsille todennäköisesti kehittyy parempi suhde joihinkin hoitajiin ja näin ollen mielenkiinto työvuoroista on varsin luonnollinen asia, koska lapset saattavat todella odottaa vaikkapa yhteistä korttipeliä jonkin aikuisen kanssa. (Törrönen 2004, 123.) Työvuorojen liiallinen valottaminen saattaa kuitenkin olla vaarallistakin, koska joku asukkaista saattaa udella tietoja pahat ajatukset mielessään. Työntekijöiden määrä vaihtelee vuorokauden ajasta riippuen ja enimmillään työntekijöitä oli havainnointipaikassani neljä ja vähimmillään yksi.

Biologiset vanhemmat

Huostaanoton jälkeen sosiaalilautakunnalla on oikeus päättää lapsen hoidosta, kasvatuksesta, valvonnasta ja muusta huolenpidosta sekä olinpaikasta. Vanhemmat eivät menetä huoltajuuttaan, mutta tosiasiansa he menettävät vallan ratkaisujen ja päätösten tekoon. Vanhemmat osallistuvat asiakassuunnitelman tekoon, jossa lapsen tuen tarvetta ja kasvatustavoitteita määritetään (Saastamoinen 2010, 81).

Vanhempien asemasta säädetään lastensuojelulain 45§:ssä. Lapsella on oikeus pitää yhteyttä vanhempiinsa, ellei se ole erityisestä syystä kiellettyä. (Saastamoinen 2010, 139, Kangas 2004, 114-116.)

Vanhemmilla on tärkeä rooli lapsen sopeuttamisessa uuteen tilanteeseen, mutta on hyvä huomioida, että se saattaa olla erittäin kova paikka myös

vanhemmille ja näin ollen myös he tarvitsevat tukea. Vanhemmat saattavat tuntea alemmuuden tunnetta ja mustasukkaisuutta, sekä lisäksi epäonnistumisen tuska omassa kasvatustyössä on raskasta. Lastensuojelun keskiössä on kuitenkin aina lapsi ja näin ollen myös hyvin voivat vanhemmat ovat tukemassa lapsen kasvua ja auttamassa vaikeiden karikoiden yli. (Saastamoinen 2010, 139-140.)

Nuoren osallisuus lastenkodissa

Lastensuojelua toteutettaessa on selvitettävä lapsen toivomukset ja mielipide sekä otettava ne huomioon lapsen iän ja kehitystason edellyttämällä tavalla. Lapsen mielipide on selvitettävä hienovaraisesti sekä siten, että tästä ei aiheudu tarpeettomasti haittaa lapsen ja hänen vanhempiansa tai muiden läheisten ihmisten välisille suhteille. Lapsen mielipiteen selvittämisen tapa ja pääasiallinen sisältö on kirjattava lasta koskeviin asiakirjoihin.

(Lastensuojelulaki 20§)

Lapsen oikeus ilmaista itseään ja omia mielipiteitään on jokaisen oikeus, mutta myös omien ajatusten ilmaisemattomuus on oikeus. Minkäänlainen painostaminen tai uhkailu ei ole sallittua puhuttaessa lapsen osallisuudesta lastenkodissa. Lapsen eriävät lausunnot eri viranomaisille saatetaan joutua yhdistämään, jotta saadaan edes jonkinlainen kuva lapsen ajatuksista. Lastensuojelun asiakkaiden kohdalla on tärkeää tiedostaa myös se seikka, että se kenen kanssa lapsi juttelee, vaikuttaa hänen sanomisiinsa. Hän saattaa puhua aivan toista sosiaalityöntekijöille kuin esimerkiksi luotto-ohjaajalleen lastenkodissa. (Räty 2010, 157-159.)

Lastenkodissa asuvien lasten kohdalla puhuttaessa osallisuudesta, osallisuus voidaan jakaa prosessiosallisuuteen ja kohtaamisosallisuuteen. Edellinen

kappale kuvasi prosessiosallisuutta, joka siis tarkoittaa asiakkuusosallisuutta eli siinä tärkeintä on tiedon siirtyminen. Kohtaamisosallisuus tarkoittaa puolestaan vastavuoroista hetkeä, joka tarkoittaa nuoren läsnäoloa hänen omien asioidensa käsittelyssä. Kohtaamisosallisuudessa lapsi on vuorovaikutuksessa toisiin ihmisiin ja hän voi silloin välittää tietoakin, mutta tämä dialogi mahdollistaa myös suhteiden rakentumisen lapsen ja kasvattajan välille. Näiden vuorovaikutushetkien aikana lapsi saa oman äänensä kuuluviin ja voi vaikuttaa asioihinsa. (Muukkonen 2009, 136-138.)

Jälkihuolto

Lastenkodissa sijaishuollossa olleelle lapselle järjestetään jälkihuoltoa tarpeen mukaan sijaishuollon päättyttyä. Jälkihuollon tarve arvioidaan tapauskohtaisesti, mutta velvollisuus jälkihuollon järjestämiseen päättyy, kun henkilö täyttää 21 vuotta. Jälkihuollon tarvetta arvioitaessa huomioon otetaan lapsen tai nuoren ikä, erityiset tarpeet terveydenhuollon järjestämiselle, itsenäistymisen tukemisen tarve ja muut yksilölliset tarpeet. (Räty 2010, 493.)

Jälkihuollon tarkoituksena on sijaishuollon jälkeisen elämän tukeminen kohti aikuisuutta ja vastuullisuutta. Lastenkodissa asunut lapsi on tottunut hyvään ja laajaan huolenpitoon ja sen päättymisen jälkeen lapsi tarvitsee tukea ja opastusta itsenäisempään elämään. (Räty 2010, 494.)

4 Osallisuus

Mitä on osallisuus?

Tutkimuksessani käsitellään nuoren osallisuutta omaan elämäänsä tällä hetkellä, lastenkodissa ja tulevaisuuden suunnittelun osalta. Osallisuus on erittäin keskeinen asia ihmisen elämässä ja se voidaan määritellä hieman eri tavoin, mutta sisällöltään eri määritelmät ovat kuitenkin samansuuntaisia. Osallisuuden toteutumisessa nuoren kohdalla on kysymys nuoren todellisesta osallisuudesta ja ennen kaikkea nuoren omasta kokemuksesta osallisuuteen. Nuoren ympärillä olevien toimijoiden tulee olla hyvin perillä osallisuuden toteutumisesta ja parhaana asiantuntijana voi pitää nuorta itseään. . Seuraavassa avaan osallisuuden käsitettä ja kuvaan osallisuuden tasoja.

Osallisuus on sitoutumista ja halua vaikuttaa asioiden kulkuun sekä lisäksi vastuunottamista seurauksista. Siihen sisältyy myös kokemus asioista päättämisestä ja asioihin vaikuttamista sekä lisäksi kokemuksen mukanaan tuomaa sitoutumista tehtyihin asioihin ja päätöksiin. Aikuisten tulee kuunnella ja keskustella nuorten kanssa ja ottaa huomioon heidän näkökantansa asioihin. Suunnittelussa ja ideoinnissa on tärkeää nuoren mukaan ottaminen, koska tällöin sitoutuminen käsiteltyyn asiaan esimerkiksi tulevaisuuden suunnitelmiin on luonnollisempaa. (Piiroinen, 2007, 5.) Tutkimukseni tukee tämän suuntaisia asioita varsinkin sitoutumisen suhteen.

Osallisuus on vastavuoroista ja se vaatii yhteisöltä mukaan ottamista ja puolestaan yksilöltä mukaan tulemistä. Lastenkodissa asuvien nuorten kohdalla julkisen vallan käyttäjien ja nuoren vastavuoroisuus on keskiössä ja tässäkin tapauksessa nuoren mukana oleminen päätöksiä tehtäessä on vaikuttamista. (Oranen, 2007, 5.) Lastenkodissa asuvan nuoren kohdalla osallisuuden kokemukset ja henkilökunnan näkemykset osallisuudesta saattavat poiketa paljonkin toisistaan,

mutta keskustelemalla ja asioita selventämällä saavutetaan parhaita tuloksia nuoren kasvaessa kohti vastuullista aikuisuutta.

Osallisuus nuoren kohdalla toteutuu vasta silloin, kun heitä kuullaan ja heidät otetaan vakavasti kaikissa asioissa, jotka koskevat heitä (Langsdown, 2010, 11). Osallisuutta ja omiin asioihin vaikuttamista on lapsen tai nuoren aktiivinen osallistuminen iän ja kehitystason mukaisesti häntä koskevien asioiden käsittelyssä (Langsdown, 2010, 13). Tutkimuksessani tuli esiin turhautuminen johtuen nuoren kykyjen aliarvioinnista. Jotta osallisuus olisi todellista, nuoren tulee kokea vaikutusmahdollisuutensa ja näin ollen hän on vastuussa omista päätöksistään. Aikuisen tehtävänä on arvioida nuoren kyky tehdä päätöksiä ja sen mukaan jakaa osallisuutta. Tämän asian vuoksi nuorella saattaa olla vaikeuksia hyväksyä aikuisen tekemiä ratkaisuja, koska itse hän näkee kokonaisuuden ja omat kykynsä toisin.

Osallisuus on sidonnainen kulttuuriin ja ympäristöön, koska eri puolilla maailmaa on erilaiset mahdollisuudet ja näkemykset osallisuudesta. Esimerkiksi sotaan osallistuva lapsi on osallinen ja he ovat valmiita tämän kaltaiseen osallisuuteen. (Mason, Bolzan, 2010, 128.) Teollistuneissa maissa, joissa lapsilla on aikaa leikkiä kouluajan ulkopuolella, lapsilla on kontrolli omasta huoneestaan, pihasta, kadusta kodin lähellä ja läheisestä puistosta (Hart 1997, 89). Joissakin kulttuureissa asioista puolestaan huolehditaan kollektiivisesti ja tällöin yksilön osallisuus on olla osana kannattelemassa koko yhteisöä, joka menee aina yksilön intressien ja ohi. Tällöin osallisuus merkitsee sitä, että saa olla osallisena koko yhteisön asioissa, mutta omien asioiden järjestely ei ole keskeisessä roolissa. Jossain kulttuureissa vanhemmat määräävät lastensa kaveruussuhteet ja kontrolloivat tunne-elämää ja tällöin lasten ja nuorten osallisuus ulottuu vain pienempiin kokonaisuuksiin. (Mason, Bolzan, 2010, 128-131.)

Osallisuuden eri tasot

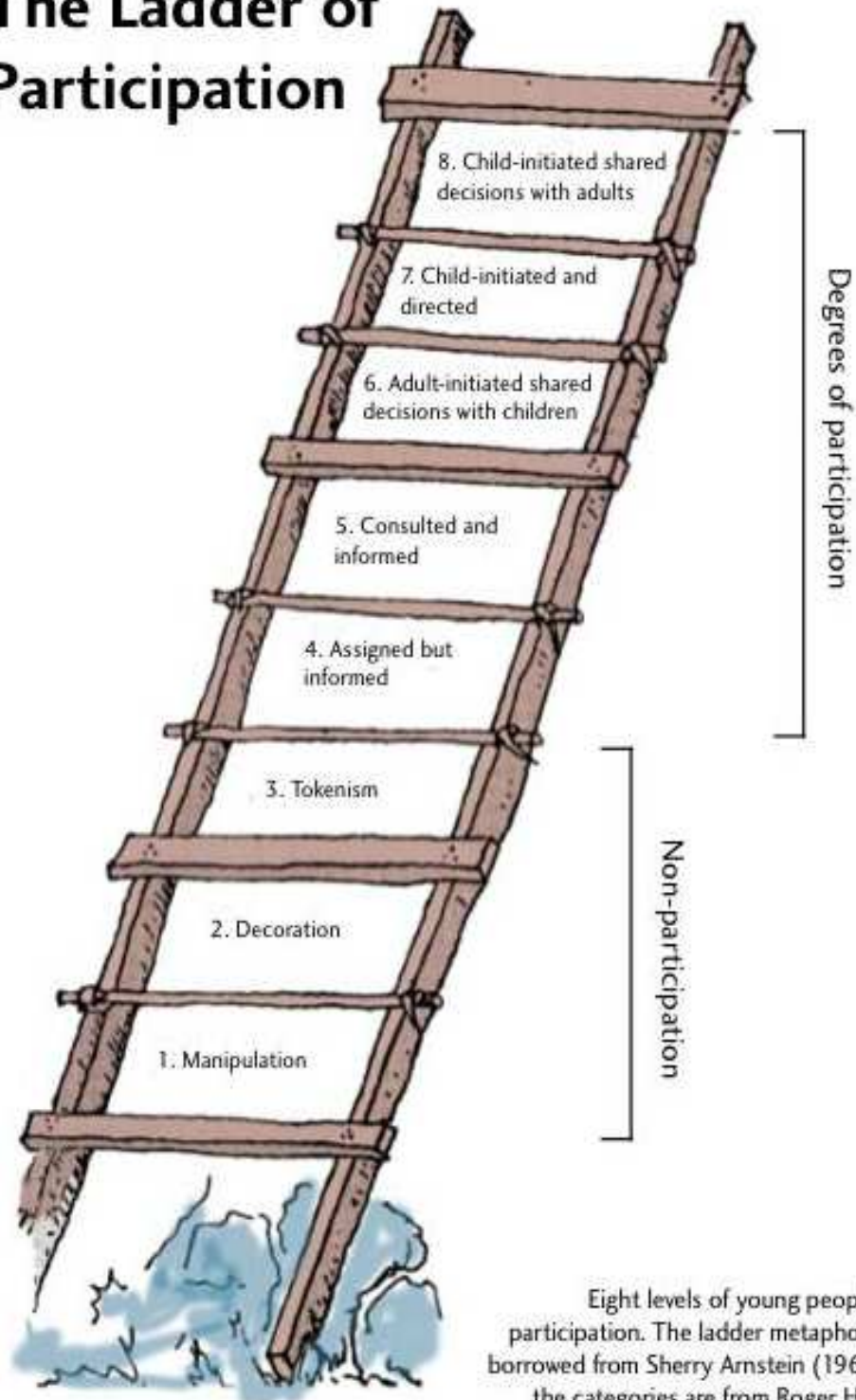
Osallisuutta voi olla eri laajuista, riippuen siitä, kuinka paljon nuori pääsee vaikuttamaan omiin asioihinsa ja tulee kuulluksi päätöksiä tehtäessä. Oman tutkimukseni pohjana ovat Roger Hartin ja Harry Shierin teoriat osallisuudesta. Teorioista on poimittavissa samoja keskeisiä asioita, mutta merkittävänä erona niiden välillä on se, että Hartin mallissa (Kuvio 1) on myös sellaisia tasoja, jotka eivät ole osallisuutta. Esittelen seuraavaksi Hartin (Kuvio 1) ja Shierin (Kuvio 2) näkemykset osallisuuden tasoista. Tässä vaiheessa on tärkeää muistaa tarkastella osallisuuden tasoja nuoren oman kokemuksen pohjalta, koska vain tällöin tutkimukseni kiinnostuksen kohteena oleva nuoren subjektius tulee esille. Osallisuus omaan elämään ja sen lisääntyminen iän myötä ovat niitä asioita, jotka merkitsevät nuorelle erittäin paljon. Nuoren tulee oppia ottamaan vastuuta omista päätöksistään ja varsinkin lastenkodissa asuvalle nuorelle se saattaa olla todella haasteellista, koska elämää ja päätöksiä rajoittavia tekijöitä on enemmän kuin omien vanhempien kanssa asuvalla.

Roger Hart: Osallisuuden tikapuut

Roger Hart on luonut osallisuuden tikapuu- mallin kuvaamaan nuorten osallisuutta, kun he toimivat aikuisten kanssa. Siirryttäessä ylemmälle portaalle nuoren osuus päätöksenteossa kasvaa ja aikuisen osuus alkaa muuttua ohjaavaan rooliin. Huomion arvoista Hartin tikapuu- mallissa on se, että siinä on kuvattu myös niitä tasoja, mitkä eivät ole osallisuutta. Tutkimukseni tarkoituksena on selvittää näiden tasojen avulla nuoren omat kokemukset osallisuudesta niin lastenkodissa kuin kotonakin.

Kuvio1: Hartin osallisuuden tikapuut

The Ladder of Participation

Eight levels of young people's participation. The ladder metaphor is borrowed from Sherry Arnstein (1969); the categories are from Roger Hart.

Osallisuuden tikapuut(Hart 1997)

Porras 1

- Aikuinen johtaa ja nuori toimii aikuisen haluamalla tavalla tietämättä edes miksi niin tulee toimia.

- Aikuinen kysyy nuoren mielipidettä, mutta ei kerro mikä merkitys mielipiteellä oli.

Porras 2

Aikuinen johtaa ja nuori osallistuu, vaikka ei oikeasti ymmärräkään tarkoitusta.

Porras 3

Aikuinen kysyy nuorelta mielipidettä, mutta todellista mahdollisuutta ilmaista mielipidettä ei kuitenkaan ole.

Porras 4

Aikuinen johtaa, mutta arvostaa nuoren näkemystä ja nuori osallistuu.

Porras 5

Aikuinen johtaa ja nuori toimii konsulttina. Nuorella on täysi ymmärrys tekemisestä ja hänen mielipiteitään arvostetaan.

Porras 6

Aikuinen johtaa, mutta nuori ottaa osaa suunnitteluun ja päätöksentekoon.

Porras 7

Nuori johtaa ja aikuinen ohjaa.

Porras 8

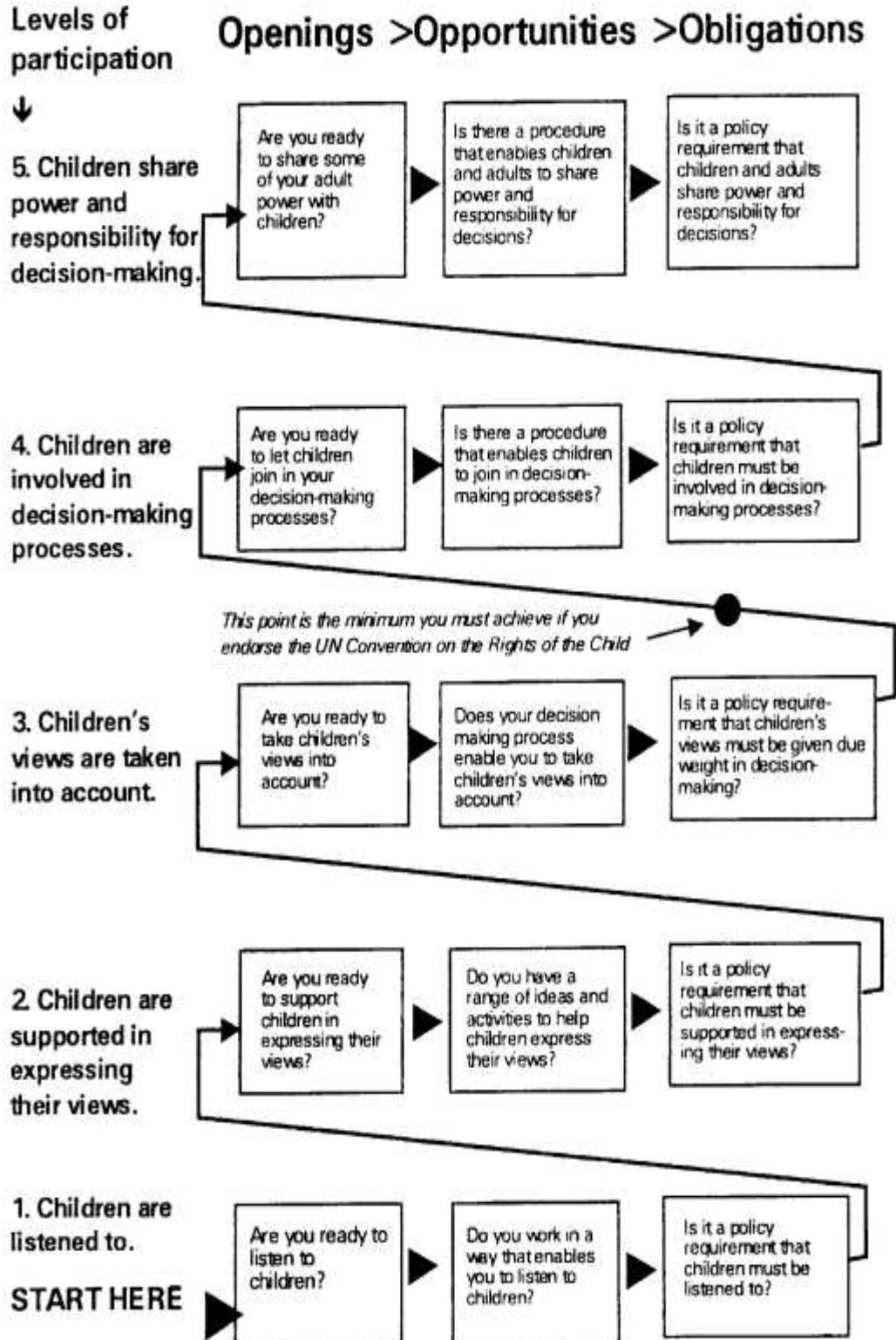
Nuori johtaa ja pyytää aikuisen apua vasta päätöksenteko vaiheessa.

Harry Shier: Polku osallisuuteen

Shier itse korostaa, että hänen osallisuuden mallinsa ei ole tarkoitus korvata Hartin tikapuu-mallia, vaan sen tarkoitus on antaa erilainen näkemys osallisuuden tasoista

(Shier, 2001, 109). Mallissa on viisi eri osallisuuden tasoa ja lisäksi jokaiselle tasolle aikuisille kolme sitoutumisen vaihetta (Shier 2001, 110).

Kuvio 2: Shierin osallisuuden tasot

Osallisuuden tasot ja vaiheet (Shier 2001)

Taso 1- Lapsia kuunnellaan

Lapsille on tärkeää, että heitä kuunnellaan. Aikuisten tulisi puolestaan olla valmiita kuuntelemaan, mitä sanottavaa lapsilla on. (Shier 2001, 111-112).

Taso 2- Lapsia kannustetaan ilmaisemaan ajatuksiaan ja näkökulmiaan

Lapsilla voi olla monia eri syitä, miksi he eivät ilmaise itseään heidän parissaan työskenteleville aikuisille. Näitä syitä voivat olla mm. itseluottamuksen puute, ujous, huono itsetunto, aiempi huono kokemus, jossa aikuinen ei ole kuunnellut, ei ole tottunut kommunikoimaan tai riittämättömät kommunikointitaidot. Näiden edellä mainittujen asioiden vuoksi aikuisen tulisi rohkaista ja kannustaa lasta kertomaan mielipiteensä. (Shier 2001, 112).

Taso 3- Lasten ajatukset otetaan vakavasti huomioon päätöksenteossa

Lasten ajatukset otetaan huomioon päätöksenteossa, mutta kaikkea ei tarvitse tehdä niin kuin lapset haluavat. Lasten ajatukset ovat yksi monista päätökseen vaikuttavista tekijöistä. Penelope Leach on sanonut sen hyvin: ”Children must be given their say, but they do not always have to given their way.” (Shier 2001, 113)

Taso 4- Lapset osallistuvat päätöksentekoprosessiin

Lapset eivät pelkästään tuo ajatuksiaan julki suunnitteluvaiheessa vaan he ovat aktiivisia osallisia päätöksien tekovaiheessa, mutta eivät vielä ole täysivaltaisia päätöksentekijöitä. (Shier 2001, 114).

Taso 5- Lapset jakavat vallan ja vastuun päätöksenteossa

Aikuiset jakavat vallan lasten kanssa, mutta samalla lasten tulee ottaa vastuuta seuraamuksista. Vastuun tulee olla järkevässä suhteessa lapsen ikä- ja ymmärrystasoon nähden. (Shier, 2001, 115).

Sitoutumisen tasot aikuisille

Valmiudet

Aikuisen tulee olla sitoutunut tietyllä tavalla toimimiseen. Hänen tulee siis omaksua osallistava malli, vaikka sen käytännön toteutus ei olisikaan mahdollista. (Shier 2001, 110).

Voimavarat

Organisaatiossa ollaan valmiita käytännön toteutukseen ja työntekijää tukevia voimavaroja ovat resurssit, henkilökohtaiset taidot, tietotaito ja uusien toimintatapojen kehittäminen (Shier, 2001, 110).

Yhteiset toimintamallit

Organisaatiossa on omaksuttu toimintamalli ja työntekijät noudattavat sitä. Se on sisäänrakennettu organisaatioon ja näin ollen lasten osallisuuden tavoite toteutuu käytännössä. (Shier 2001, 110).

Haastattelemani nuoren vastauksista kävi ilmi, että hänen oma kokemuksensa osallisuudesta on vaikea lokeroida tiettyyn tasoon tai kategoriaan. Joissakin asioissa osallisuuden määreet täyttyvät, kun taas toisissa ei lainkaan. Haluan myös korostaa tutkimukseni kohdistuvan nuoren subjektiivisiin näkemyksiin omasta osallisuudestaan. Lastenkodissa asuneelle nuorelle lastenkodin henkilöstön suhtautuminen ja ajatukset osallisuuden toteuttamisesta ovat erittäin keskeisiä asioita nuoren osallisuuden toteutumisessa. Nuoren halu päättää omista asioista on täysin luonnollista ja ymmärrettävää ja näin ollen henkilökunnan vastuulla on osallisuuden harjoittelun ja oikean tason määrittäminen, koska nuori tarvitsee aikuisten tukea ja ohjausta kasvussaan kohti täysipainoista ja itsenäistä aikuisuutta.

5 Tulevaisuusorientaatio

Tulevaisuuden määrittelyä

Tulevaisuutta voidaan määrittellä eri tavoin. Tulevaisuuden käsite voi myös olla hieman erilainen riippuen teorian esittäjästä. Seuraavaksi esittelen joitakin tulevaisuuden määreitä ja tapoja ajatella tulevaisuutta nuoren kannalta. Osa määreistä on hieman enemmän teoreettisia ja jotkin puolestaan enemmän käytännön läheisiä, mutta kaikki auttavat ymmärtämään tulevaisuuden käsitettä ja sen moninaisuutta.

Aika voidaan jakaa kolmeen osaan: mennyt aika, nykyinen aika ja tuleva aika. Tutkimuksessani keskityn tulevaisuuden näkymiin ja käsitteistöön, mutta ihmisen ajatusmaailmaa tulevaisuudesta ohjaa myös oma henkilöhistoria ja vallitseva tilanne. Ihminen voi elää nykyhetkeäänkin eri lailla orientoituen esimerkiksi keskittymällä vain tulevaisuuteen tai vaikka elää ajassa, jota ympäröi lähimenneisyys ja lähitulevaisuus. Tämäntyyppinen ajattelu tulevaisuudesta tai ylipäättään elämästä on henkilökohtaista. (Toivonen ja Kauppi 1999, 107-108).

Tulevaisuuden perspektiivillä Puttonen (1985) tarkoittaa enemmän tai vähemmän tietoisten tulevaisuuteen suuntautuvien mielikuvien ja käsitysten kokonaisuutta. Tulevaisuuteen suuntautuminen voi olla joko vain ajatuksen tasolla tapahtuvaa tai sitten toiminnallista. Kognitiivisessa, sosiaalisessa ja emotionaalisessa kehityksessä tapahtuvat muutokset mahdollistavat nuoren oman tulevaisuuden suunnittelun koko ajan lisääntyvän itsenäisyyden takia. (Puttonen, 1985, 45).

Vaikka ihminen suunnittelee tulevaisuutta, sen mahdollisuuksia ja uhkakuvia, niin se ei ole mahdollista ilman asioiden historian ja seurausvaikutusten tuntemusta. Tulevaisuuden tavoitteet suhteutettuna historiaan voivat olla näin ollen realistisia. (Mikkonen 2000, 16). Mikkonen (2000) käyttää tulevaisuuskuva-

käsitettä. Tulevaisuuskuvan käsite on laaja ja pitää sisällään Helven (1987, 21-22) toiminnallisen, kulttuurisen, tiedollisen, sosiaalisen ja elämyksellisyyden komponenttien jaottelun (Mikkonen 2000, 70-71). Seuraavaksi esittelen 5 komponentin jaottelun.

Toiminnallinen komponentti

Erittäin suuri merkitys nuoren jokapäiväiselle toiminnalle. Suhtautuminen tulevaisuuteen riippuu omasta tavasta katsoa maailmaa ja luo pohjan toimille, valinnoille ja päätöksille. Komponentti on vahvasti osallisena tulevaisuustietoudessa ja sen kehittämisessä. (Mikkonen 2000, 70.)

Kulttuurinen komponentti

Vertaisryhmän vaikutus nuoren käsitysten muodostamisessa on erittäin voimakasta. Oman vertaisryhmän ja suomalaisen kulttuuriin liittyvät käsitykset muokkaavat nuoren tulevaisuuskuvaa. (Mikkonen 2000, 70.)

Tiedollinen komponentti

Komponentti on yhteydessä tulevaisuuskuvan sisällölliseen laajuuteen ja monipuolisuuteen. Riittävä tieto mahdollistaa mahdollisten, todennäköisimpien ja mieluisimpien visioiden hahmottamisen tulevaisuudesta valitsemalla, arvioimalla ja luokittelemalla tietoa. (Mikkonen 2000, 70.)

Sosiaalinen komponentti

Tulevaisuuskuva muokkaantuu nuoren keskusteluissa ja eri elämäntilanteissa, joissa nuori peilaa omia kokemuksiaan toisten kokemuksiin ja näin ollen kaikki tämä tuo tulevaisuuskuvan rakentumiseen vuorovaikutuksellisen ulottuvuuden. Tietovaranto lisääntyy, koska nuori joutuu vuorovaikutustilanteissa perustelemaan omia kantojaan ja arvioimaan toisten kantoja. (Mikkonen 2000, 70-71.)

Elämyksellinen komponentti

Sosiaalinen vuorovaikutus mahdollistaa elämyksellisen komponentin kehittymisen ja se luo puolestaan pohjan elämänasenteille ja suhtautumiselle elämään. Tieto ja muut komponentit luovat perustan elämykselliselle komponentille, jolla suuri merkitys tulevaisuuskuvan muodostumisessa ja sen vaikutuksessa toiminnalliseen komponenttiin. (Mikkonen 2000, 71.)

Ihmisen ajattellessa tulevaisuutta, hänen ajatuksiaan ohjaavat suunnitelmat toiveet, epäilykset ja pelot. Kaikilla näillä seikoilla on tekemistä tulevaisuuden suunnitelmien ja tavoitteiden kannalta. Suurin yksittäinen tulevaisuuden kuvaamme ohjaava tekijä on haaveet. Niiden vuoksi ihminen harkitsee uusia vaihtoehtoja ja tavoitteita. (Kasurinen 1999, 1.)

Nuoret ja tulevaisuus, aiempia tutkimuksia

Nuoren käsitys tulevaisuuden maailmasta ja erityisesti oman yhteiskunnan kehityspiirteet antaa suuntaa tarpeiden ja intressien kehittymiselle ja näin ollen ne ohjaavat tavoitteiden ja suunnitelmien muodostamista (Nurmi & Nuutinen 1987, 6). Tulevaisuuskuva muodostuu sosiaalisissa ympäristöissä, kuten koti ja yhteiskunta (Nurmi & Nuutinen 1987, 7). Nuorelle tärkein vaikuttava tekijä tulevaisuuden suunnittelun kannalta ovat vanhemmat. Vanhemmat vaikuttavat kolmella tavalla nuoren tulevaisuuden suunnitelmiin: asettavat rajat, toimivat esimerkkinä ja perheen sisäinen vuorovaikutus. Vanhemmat ovat tärkein vaikuttaja varsinkin tärkeissä ja pitemmän ajan suunnitelmissa, kun taas kaverien vaikutus on suurempi lähempänä olevien ja vähemmän tärkeiden asioiden suunnittelussa. Muita tärkeitä tekijöitä nuoren tulevaisuusorientaation kannalta ovat vertaisryhmä ja koulu. Vertaisryhmän

nuoret ovat samassa pisteessä elämässään ja tästä syystä heillä on myös samankaltaiset tiedot nykyhetkestä ja tulevaisuudesta. Koulu puolestaan auttaa nuoria eteenpäin elämässään. (Nurmi 1991a, 11-12.)

Nuorten tulevaisuuden suunnitelmissa tulee esiin kolme keskeistä aihealuetta, jotka sisältyvät heidän tulevaisuuden tavoitteisiin ja suunnitelmiin: koulutus, ammatti ja perhe. Nuorten ajatukset tulevaisuudesta ulottuvat noin 15 vuoden päähän. (Nurmi & Nuutinen 1987, 67; Kasurinen 1997, 245.)

Puttonen (1985) ryhmittelee nuoret viiteen ryhmään sen perusteella, miten he suhtautuvat tulevaisuuteen:

1. Välinpitämättömästi tulevaisuuteen suuntautuvat, jotka eivät olleet tunteneet tarvetta tai halua tulevaisuuteen orientoitumiseen.
2. Ahdistuneesti tulevaisuuteen suuntautuvat, jotka pelkäsivät tulevaisuutta, eivätkä pystyneet erittelemään tulevaisuuteen liittyviä mahdollisuuksia.
3. Ajelehtivasti tulevaisuuteen suuntautuvat, jotka erittelivät erilaisia vaihtoehtoja, mutta eivät osanneet realistisesti arvioida niiden luonnetta.
4. Suljetusti tulevaisuuteen suuntautuvat, jotka olivat tehneet valintansa olettaen, että muut vaihtoehdot eivät enää vaikuta.
5. Aidosti tulevaisuuteen suuntautuvat, jotka olivat tiedostaneet uranvalinnan ohella muiden elämänteemojen merkityksen aikuisuudessa.

(Puttonen 1985, 117)

Tulevaisuusorientaatio kolmitasoisena prosessina

Jari-Erik Nurmi (1991a) on kehittänyt kolmitasoisien psykologisen mallin kuvaamaan tulevaisuusorientaatiota. Tasot ovat motivaatio, suunnittelu ja arviointi. Malli

pohjautuu kognitiiviseen psykologiaan ja toimintateoriaan. (Nurmi 1991a, 4.)

Kaikki kolme tasoa ovat kytköksissä toinen toisiinsa usealla eri tavalla ja lisäksi jokainen ihminen välittää niihin oman henkilökohtaisen latauksensa (Nurmi 1991a, 7). Tutkimukseni kohteena olevan nuoren ajatukset tulevaisuusorientaatiosta pohjautuvat juuri näihin edellä mainittuihin tasoihin ja niiden kautta eteneminen oli selkeää ja loogista. Tärkeintä nuoren kannalta oli haastaa hänet ajattelemaan omaa tulevaisuuttaan realistisesti, koska vain silloin on mahdollisuus ajatella myös omien valintojen ja päätöksien seuraamuksia. Omien kokemusteni kautta erityisnuorten kanssa toimiessani olen huomannut, että nuorille on kaikkein vaikeinta ajatella omaa tulevaisuuttaan kokonaisuutena, johon kuuluu suunnitelmallinen eteneminen kohti päämäärää.

Motivaatio

Motivaatio on ihmisen sisäinen tila, joka saa aikaan, ohjaa ja pitää yllä toimintaa.

Motivaatio vaikuttaa siihen, mitä valintoja nuori tekee eri toiminta- ja käyttäytymisvaihtoehtojen välillä. Nuoren kohdalla merkityksellistä on motivaation taso, koska se hyvin pitkälle määrittää sen saavuttaako nuori asettamansa tavoitteen. Motivaation yksi erottelutapa on jako sisäiseen ja ulkoiseen motivaatioon. Sisäinen motivaatio tarkoittaa, että nuori on motivoitunut suoritukseen sen itsensä vuoksi, eikä jonkun ulkoisen syyn, kuten palkkion. Jälkimmäinen esimerkki kuvastaa ulkoista motivaatiota. Motivaatioon liittyy henkilökohtaiset tavoitteet, uskomus mahdollisuuteen vaikuttaa omaan toimintaan ja emootioiden viriäminen. Motivaatio voidaan nähdä myös persoonallisuuden piirteenä tai tilana ilmenevänä, tällöin se olisi joko pysyvä tai tilanteen mukaan muuttuva. Lisäksi ihmisen toimintaa ohjaa halu mennä kohti mukavia asioita ja välttää ikäviin asioihin törmäämistä. Erottelu

tapahtuu tässä tapauksessa lähestymis- ja välttämisteorioihin. (Lehtinen ym. 2007, 178-179.) Motivaatio voidaan nähdä dynaamisena ja käytöksen suuntaa ohjaavana tekijänä. Ihmisen toimintaa ohjaa myös tarve tehdä tai saada jotakin. (Nuttin 1984, 14.) Nuoren oma motivaatio määrittää lopulta sen saavuttaako hän asettamansa tavoitteen, koska tavoitteen toteutuminen on vain seuraus matkasta, jonka nuori on oman motivaationsa ohjaamana kulkenut.

Nurmen (1991a) teoriassa motivaatiotasolla ihminen asettaa tavoitteensa ja ne pohjautuvat yleisiin motiiveihin sekä lisäksi tietoon, joka henkilöllä on elämänkaaren tapahtumista. Realistiset tavoitteet, motiivit ja arvot kohtaavat tulevaisuuden suunnittelussa ihmisen oman tiedon ja uskomukset, joita hänellä on tulevaisuuteen liittyen. (Nurmi 1991a, 4-5.) Suunnitelmia asettaessaan ihminen arvottaa asioita ja näin ollen koko elämäntapaa. Ihmiselle muodostuu tietty näkemys ja oletamus suunnitelmista ja omasta mahdollisuudesta kontrolloida suunnitelmien toteutumista edesauttavia tekijöitä. Suunnitelmien toteutumisen positiivinen vaikutus on tärkeä osa motivaatiota. (Seginer 2003; Seginer 2009, 18-20.) Tutkimukseni vahvistaa Nurmen ja Seginerin teoriaa tavoitteiden asettelusta.

Motiivit voidaan jakaa hierarkkisesti matalamman ja korkeamman tason motiiveihin. Korkeamman tason motiivit saavutetaan matalamman tason motiivien kautta ja näin ollen edetään pienin askelin kohti päätavoitetta. Lisäksi korkeamman tason tavoitteet eivät vaadi niin paljon tietoa tulevaisuudesta kuin matalamman tason tavoitteet. (Nurmi 1991a, 5.)

Motivaation lähteenä ovat ihmisen psykologiset tarpeet. Yhteisö ja kulttuuri näyttelevät tärkeää roolia tarpeiden muodostumisessa. Ihmisen tarpeet ovat keskeisessä asemassa hyvinvoinnin ja persoonan kehityksen kannalta. Tässä vaiheessa on hyvä selventää sitä seikkaa, että halut eivät ole tarpeita. Esimerkiksi

kenelläkään ei ole tarvetta ajaa hienolla autolla, mutta hänellä on tarve olla hyvä isä. (Ryan 1998, 115-117).

Suunnittelu

Tulevaisuusorientaation mallin suunnittelun tasolla ihminen suunnittelee, kuinka tavoitteisiin päästään ja toteuttaa asettamansa päämäärät ja tavoitteet konkreettisesti. Tämä taso voidaan jakaa kolmeen portaaseen, jossa edellinen luo pohjan seuraavalle portaalille. (Nurmi 1991a, 7.) Tutkimuksestani käy ilmi, että haastattelemanuori on prosessoinut omaa tulevaisuuttaan seuraavien portaiden kautta.

Ensimmäisellä portaalla ihminen rakentaa oman ajatuksen sekä tavoitteesta, että siitä viitekehyksestä, jossa tavoite tulee toteuttaa. Nämä molemmat asiat perustuvat siihen, mikä käsitys ihmisellä on tulevaisuuden tapahtumista ja samalla ne luovat pohjan seuraaville portaille. (Nurmi 1991a, 6.) Ihmisen omat toiveet ja pelot ohjaavat suunnitelman laatimista. Henkilökohtainen historia ja sosiaalinen alusta ovat vaikuttavia tekijöitä. (Seginer, 2003; Seginer 2009,21).

Seuraavalla portaalla ihminen tekee suunnitelman siitä, miten tavoitteen toteutuminen onnistuu valitussa viitekehysessä. Suunnitelman tekoa voidaan verrata ongelman ratkaisuun, jossa ihmisen tulee varioida eri vaihtoehtoja tavoitteen saavuttamiseksi ja lopulta päättää, mikä suunnitelmista on kaikkein tehokkain. Suunnitelmien vertailuun voidaan käyttää mentaalista analysointia, koska kokeileminen tulevaisuutta koskevissa asioissa on mahdotonta. (Nurmi 1991a, 6.)

Viimeisellä portaalla ihmisen on sitten aika toteuttaa tekemänsä suunnitelmat. Toteutusvaiheessa ihmisen tulee tarkistaa, että hän etenee suunnitelmien mukaan kohti tavoitetta, koska muuten suunnitelmia täytyy muuttaa.

Puhuttaessa tulevaisuudesta, saattaa esiintyä yllättäviä muuttujia ja näin ollen suunnitelmien toteutumisen kontrollointi on tärkeää.(Nurmi 1991a, 6.)

Arviointi

Arvioinnin tasolla ihmisen tulee arvioida tavoitteidensa ja suunnitelmiensa toteutumismahdollisuuksia. Kausaaliset syypäätelmät ja tunteet ohjaavat arvioinnin suorittamista. Syypäätelmien perustuessa tietoiseen arviointiin ihmisen mahdollisuuksista oman elämänsä kontrollointiin, niin tunteet puolestaan ohjaavat arviointia välittömästi ja ihmisen tiedostamatta.(Nurmi 1991a, 6.) Erilaisten mahdollisuuksien tutkailu ja pohtiminen vaikuttavat ihmisen päätöksiin (Seginer, 2003). Tutkimukseni vahvistaa tulevaisuuden suunnittelun teoriaa myös arvioinnin osalta.

Positiiviset kokemukset aiemmista samankaltaisista tilanteista antavat ihmiselle optimistisen kuvan mahdollisuuksistaan ja tällöin ihminen helposti hakeutuu samankaltaisiin tilanteisiin uudestaankin jopa tiedostamattaan. Huonot kokemukset puolestaan aiheuttavat pessimististä ajattelua ja näin ollen ne eivät ole mieluisia vaihtoehtoja. (Nurmi 1991a, 6-7.) Vaihtoehtojen puntaroinnin jälkeen ihmisen tulee sitoutua asettamaansa tavoitteeseen (Seginer, 2003).

Ihmisen käsityksellä vaikutusmahdollisuuksistaan ja itsetunnolla on molemmilla vaikutusta arviointi prosessissa. Hyvän itsetunnon omaavat ihmiset ajattelevat tulevaisuuttaan ja tavoitteitaan positiivisesti, koska he luottavat omiin kykyihinsä, kun taas heikon itsetunnon omaavat ihmiset ovat epävarmoja itsestään. (Nurmi 1991a, 7.) Tulevaisuus orientaatiolla ja ihmisen omalla identiteetillä on selkeä yhteys ja se näkyy vahvasti valituissa tavoitteissa (Seginer, 2003).

6 Menetelminä haastattelu ja havainnointi

Olen tehnyt pitkään töitä vaikeassa asemassa olevien nuorten kanssa ja mielenkiintoni tutkielman aihetta miettiessäni kohdistui nuoren subjektiivisen näkemyksen selvittämiseen, koska liian usein aikuiset kertovat miten asiat ovat ja miten tulisi toimia. Tällöin nuoren oma osallisuus jää hyvin suppeaksi ja juuri tästä syystä keskityin vain haastattelemani nuoren näkemyksiin ja visioihin.

Aloitin työni tekemisen etsimällä osallisuuteen, tulevaisuusorientaatioon ja sijaishuoltoon liittyvää materiaalia Kuopion yliopiston kirjastosta, Kuopin kaupungin kirjastosta, Jyväskylän yliopiston kirjastosta ja verkosta. Tein myös kuukauden osallistuvan havainnointijakson lastenkodin arjessa työskentelemällä lastenkodin ohjaajana. Aineistoon tutustumisen, havainnoinnin ja teoriaosuuden kirjoittamisen jälkeen rupesin hahmottelemaan kysymyspohjaa teemahaastattelua varten. En kuitenkaan tehnyt kaikkia kysymyksiä valmiiksi vaan jätin eri teema-alueisiin mahdollisuuden keskustelussa uusien esiin nousevien asioiden mukaan ottamisen (Eskola & Suoranta 1998, 87).

Haastattelemani nuori on asunut useissa lastenkodeissa elämänsä aikana ja hänellä on erittäin laaja kokemus lastensuojeluun liittyvistä asioista. Tämä nuori miehenalku oli haastattelun ajankohtana asunut jonkin aikaa kotonaan ja hän siirtyy opiskelemaan ammattiopistoon haluamalleen linjalle. Haastattelun litteroinnin jälkeen analysoin sen, minkä jälkeen aloin kirjoittaa raporttia edeten yhdestä tapauksesta yleistämiseen.

Havainnointijakso lastenkodin arjessa oli erittäin tärkeä ja perspektiiviä antava. Jakso antoi minulle lisää tietoa sijoituksessa asuvista nuorista ja ymmärrystä haastateltavaani nuorta kohtaan. Se auttoi minua myös haastattelun analysoinnissa ja toimi todisteena siitä, että työntekijät näkevät asiat hyvin eri tavalla kuin nuoret.

Havainnointijaksollani tein työtä normaalisti moniammatillisessa työyhteisössä ja arjen rutiinit ja haasteet tulivat minulle selviksi. Pidín havainnointijaksosta päiväkirjaa, jonka pohjalta raportoin havaintojani tutkimukseeni. Havainnointijakso oli tärkeä osa haastattelun valmistelua.

Tein haastattelun yhdellä kerralla ja tapasimme haastateltavani kanssa kerran ennen haastattelua. Juttelimme aiheisiin liittyvistä asioista hänen kanssaan ja halusin myös haastateltavani ymmärtävän sen, että minulla ei ole mitään sitoumuksia mihinkään suuntaan ja, että hän voi vapautuneesti kertoa omat mielipiteensä ja kokemuksensa ilman seuraamuksia. Luomani pohja haastattelua varten muodostui havainnointijakson, omien kokemusteni ja aiheeseen liittyvien teorioiden pohjalta. Kaikkia kysymyksiä en ollut miettinyt etukäteen vaan osa muodostui kesken haastattelun.

Olen dokumentoinut kaiken kirjoittamani tekstin ja haastattelun tiedostot tietokoneelle ja useammalle muistitikulle. Kaikki työhöni liittyvä materiaali on vain minun luettavissani ja kuunneltavissani. Salassa pidettävien tiedostojen tuhoaminen on suoritettu asianmukaisesti ja niitä ei ole mahdollista jäljittää tai yhdistää haastattelemaani nuoreen.

Itselläni ei ollut minkäänlaisia taustasitoumuksia tai intressejä viedä tutkimusta mihinkään tiettyyn suuntaan, vaan tavoitteenani oman ymmärryksen lisääminen vaikeassa asemassa olevan nuoren tilanteeseen juuri hänen omien ajatustensa kautta. Kukaan muu ihminen ei pysty näkemään asioita samalla tavalla kuin henkilö itse ja mielestäni on kaikkein tärkeintä ottaa nuoren näkemys huomioon, kun kasvatustyötä tai tukea nuorelle suunnitellaan. Vain tällöin nuori voi kokea olevansa subjekti omassa elämässään.

Saamiani tietoja voidaan pitää luotettavina, koska haastattelemanuori on kokenut kovia elämässään, mutta on erittäin hyvin perillä omista mahdollisuuksistaan ja tulevaisuuden tavoitteistaan. Hänellä ei ollut mitään intressiä vastata ja kertoa asioita jonkin ulkopuolisen tahon miellyttämiseksi. Tulosten liiallinen yleistäminen ei ole tarkoituksenmukaista, koska tapaustutkimukseni kohteena oli vain yksi nuori, mutta tarkoitukseni oli keskittyä juuri yhden nuoren näkemyksiin ja saada näin arvokasta tietoa nuoren ajatusmaailmasta.

Haastattelun analyysi

Kirjoitin tekemäni teemahaastattelun sanatarkasti tietokoneella ja samalla analysoin vastauksia. Vastaukset pystyi jakamaan kolmeen eri kategoriaan, jotka olivat nuoren osallisuus, tulevaisuusorientaatio ja kokemukset lastenkodissa asumisesta.

Haastattelun analysoinnissa keskityin vastausten teemoitteluun teoreettisen viitekehyksen mukaisesti (Eskola & Suoranta 1998, 175.; Hirsjärvi & Hurme 2001, 173).

Vaikka vastaukset oli helppo jaotella kolmeen pääalueeseen, jokainen niistä kuitenkin liittyy jossain määrin toisiinsa. Jokainen aihealue on vaikuttanut nuoren kasvuun ja kehitykseen ja näin ollen on huomioitava, että vaikka ne esitetäänkin erillisinä osioina, niillä on tiivis yhteys toisiinsa.

Havainnoinnin analyysi

Toteutin kuukauden mittaisen havainnointijakson lastenkodissa. Havainnointini aste oli täydellinen osallistuminen, sillä työskentelin lastenkodin moniammatillisessa yhteisössä sosiaali- ja kasvatustieteiden ammattilaisten kanssa. En kokenut ongelmalliseksi rooliani yhteisössä, koska pystyin hyvin havainnoimaan lastenkodin

arjen elämää ja keskustelemaan nuorten kanssa. Havainnointijakson keskeisinä asioina nousi esiin huolenpito arjen rutiineista ja pyrkimys osallistaa nuoria oman elämänsä eteenpäin viemisessä jokaisen oman kyvyn ja kehitystason mukaan.

Jaottelin havaintoni analyysivaiheessa kolmeen tutkimukseni keskeiseen käsitteeseen, jotka olivat nuoren osallisuus, tulevaisuusorientaatio ja kokemukset lastenkodissa asumisesta.(Hirsjärvi ym. 1997, 213.) Tämä jaottelu tuki hyvin haastatteluani.

7 Nuoren subjektiiviset ajatukset

Tässä osassa tutkielmaa esittelen tutkimukseni kohteena olleen nuoren subjektiivisia mielipiteitä ja ajatuksia liittäen ne teoriaosioon, joka koostui lastenkodissa asumisesta, osallisuudesta ja tulevaisuusorientaatiosta. Aloitan tulosten purkamisen lastenkodissa asumisesta, koska sitä kautta on helpompi peilata nuoren kokemuksia osallisuudesta ja varsinkin tulevaisuuden näkymiä.

Lastenkoti

Lastenkoti sijoituspaikkana

Huostaanottoon päädytään siis kahdella eri perusteella: joko puutteelliset kasvuolot tai sitten lapsen tai nuoren oma käytös. Monesti saattaa olla vaikea erottaa vain toinen edellä mainituista asioista, koska epävakaa kotiolot näkyvät myös lapsen tai nuoren poikkeuksellisenä käytöksenä. Haastattelemani nuorella oli hyvin selkeä näkemys oman huostaanottoon johtaneista syistä. Hänen mukaansa tulehtuneet välit isän kanssa olivat suurin syy sijoitukseen. Hän ymmärsi myös itse toimineensa väärin. Selkeää yhtäläisyyttä oman toiminnan ja tulehtuneiden välien suhteen ei kuitenkaan tullut esille.

No siis omista syistä ja tavallaan isän ja omat välit ei ollut kunnossa ja sitten eri asioita liian nuorena tälleesti...

Huostaanotto on viimeisin keino pyrittäessä saamaan nuori oikeille raiteille elämässään ja nuoren oma osallisuus ja vastuunotto ovat tärkeitä tekijöitä, jotta kurssi saadaan käännettyä kohti positiivisempaa tulevaisuutta. Nuoren oma kokemus huostaanoton tarkoituksesta ja päämääristä näyttelee tärkeää roolia. Seuraavissa kommentteissa kiteytyy nuoren näkemys siitä, oliko huostaanotto oikea ratkaisu hänen kohdallaan. Niistä tulee myös esille huostaanoton aiheuttamat moninaiset

ajatukset. Haastattelemani nuori oli itse nähnyt oman tilanteensa vaikeaksi ja hän oli itse aikanaan vaikuttamassa huostaanottopäätökseen. Nuorella oli ristiriitaiset tunteet omasta huostaanotostaan, mutta huostaanottopäätöksen tekoaikana nuoren tilanne on ollut todella huono ja näin ollen jälkikäteen tarkasteltuna ajatuksiin vaikuttavat myös monet muut kokemukset.

No, siis huostaanotto, sehän tuo mieleen heti sosiaalityöntekijöiden – vaikee selittää mutta ei siis hyvä juttu omasta mielestä.

Kyllä, mutta sitten kun rupee järellä miettimään tarkemmin, niin ei ollut, että sehän oli omasta tahosta siinä, että jälkeen päin rupes kaduttamaan se.

No, siis kyllä se oli, että ties aina kun uutena tulee, pyritään tekemään se olo mukavaksi, kyllä se tuntu ihan hyvältä aluks.

Lastenkoti on yksi mahdollisista sijoituspaikoista, kun nuori sijoitetaan kodin ulkopuolelle asumaan. Lastenkodissa on tarkat rajat ja säännöt, joita jokaisen siellä asuvan nuoren tulee noudattaa. Haastattelemani nuoren näkemykset lastenkodista kasvuympäristönä olivat juuri sellaiset kuin rajattomasti elänyt nuori sen näkeekin. Vanhemmilla ei ole aina mahdollisuutta valvoa asettamiaan rajoja työkiireiden ja muiden arkeen kuuluvien asioiden vuosi, mutta lastenkodissa henkilökunta on kokoajan läsnä ja näin ollen myös sääntöjen noudattamista valvotaan taukoamatta.

Laitos. Eli siellä kun jatkuva vuorokausvalvonta ja tiettyjä rajoja, enemmän rajoitteita ja vähemmän, niin, vapauksia tavallaan. Joutuu niin tavallaan, ei pysty hirveesi ite liikkumaan vapaasti.

...Huonoa oli tämä liian vähän vapauksia, eristetty liian paljon muusta.

Rajat ja kokonaisuikainen huolenpito ovat tärkeitä asioita, kun rajattomia nuoria kasvatetaan kohti vastuullista aikuisuutta. Rajattomille nuorille rajat saattavat

tuntua todella ahdistavilta, mutta riippuen omasta suhtautumisesta niihin, nuori pääsee kiinni niihin asioihin, jotka vaikuttavat välittömästi heidän tulevaisuuteensa. Nuoren kyky soveltua rajoihin ja niiden noudattamiseen on myös olennaista tulevaisuuden kannalta, koska tällöin nuoren voi uskoa sopeutuvan myös muihinkin elämän tuomiin käännteisiin. Tutkimukseni nuori käänsi asian positiiviseksi ja panosti mm. koulunkäyntiin ja näin ollen teki järkevän valinnan omaa tulevaisuuttaan ajatellen. Jatkuva rajojen kokeilu ja kapinointi ei valitettavasti edistä nuoren elämää varsinkaan, jos ei ole valmis pohtimaan asioita ja halu ymmärtää omaa tilannetta on olematon. Tärkeätä nuoren kannalta olisi lähteä miettimään syitä omaan tilanteeseensa syyttelyn sijaan.

Niin tavallaan, niin mitä ois ihan hyvä olla, mutta sitten kyllä kaikkeen henkilökohtaseen, tai mitä ite tekis, mutta harrastuksiin ja näihin niihin kyllä panostettiin ja muuhun, mutta sitten niin vapaa-aika oli aika vähästä ja koko ajan oli silmänalla ja tälleesti, piti tavallaan aina vähän miettiä, mitä tekee ja sanoo etukäteen. Hyviä puolia tietysti oli, että tavallaan autto hillihtemään omia mielihaluja eri asiassa ja tälleesti, että pysty rauhassa opiskelemaan ja näin.

No, siis kyllä, että lisäksi siellä joutu niin tietysti, kun on silmänalla, niin joutu enemmän panostaan kouluhommiin ja näihin, ja siellä motivaatio kasvo ja rupes ajattelemaan, kun siellä oli aikaa kaikkeen ja samalla pysty tavallaan vähän miettimään asioita etukäteen.

Henkilöstö

Lastenkodin henkilöstön kelpoisuudesta on säädetty lailla, mutta jokainen kasvattaja toimii oman persoonansa ja arvojen varassa. Haastavien nuorten kasvattaminen laittaa myös jokaisen kasvattajan taidot koetukselle. Yhtenäinen linja kasvatuksessa on kuitenkin erittäin tärkeää, koska nuoren on vaikea sopeutua ja tottua koko ajan vaihtuviin rajoihin. Nuoret voivat kokea lastenkodissa olevien kasvattajien rajojen asettamisen vaihtelevasti. Kasvattajat ovat lastenkodissa töissä, mutta aidon kohtaamisen roolia ei sovi myöskään vähätellä. Tutkimukseni nuori koki henkilöstön olevan liiaksi vain töissä aidon välittämisen sijaan. Omat havaintoni puolestaan vahvistivat teoriaa jokaisen työntekijän persoonallisesta otteesta työhön ja keskustellessani heidän kanssaan nuoriin liittyvistä asioista, huomasin heidän oikeasti välittävän lastenkodissa asuvista nuorista. Pidän kuitenkin hyvin mahdollisena sitä seikkaa, että välittäminen ja nuoren asioista kiinnostuminen jäävät nuorilta usein huomaamatta. Tällöin kysymykseen tuleekin aidon kohtaamisen puute ja siihen liittyviä syitä on useita, mutta ainakin haasteellinen työnkuva hankalina jaksoina edesauttaa sitä. Ilmapiiirin osalta nuori ei nähnyt niinkään nuorten olevan vastuullisia siitä, vaan hänen mukaansa se oli aikuisten vastuulla. Jokainen ihminen yhteisössä on kuitenkin vastuussa omalta osaltaan ilmapiiristä ja siihen liittyvistä asioista.

No, osittain mukavia. Se oli vähän huono puoli, että jos niillä oli huono päivä, niin tarttu myös muihin lapsiin ja sitten siellä oli kaikilla nokat vastakkain. Sitten taas, jos oli hyvä päivä, niin sitten kaikki oli hyvin. Että tavallaan se ilmapiiri johtu niin kun ohjaajista ja niitten suhtautumisesta tavallaan.

No siis kyllähän ne on kiinnostuneita, mutta se tuntu vähän silleesti, että jos niinku oli kiinnostuneita tai näytti siis olevan kiinnostuneita, mutta näytti niinku olevan kiinnostuneita, mutta sitten näytti siltä ne ei ois kiinnostunutkaan vaan työnsä

puolesta ovat vaan niinku kiinnostuneita. Ne joutuu tekemään sitä. Kyllä huomas selevästi, jos oli kiinnostunu siitä.

Niin, että niinku tavallaan niinku kokoajan eri eri ohjaaja anto melkeimpä eri säännöt, mutta siis kyllähän ne yleensä yhdessä pätkäili niitä ja sopivat yhdessä, mutta se just se niinku tuntu, että aikuisilla on se, että ei voi oikeen sanoa vastaan tai, jos joku ehottaa jottain niin siihen on myönnyttävä

Jokainen ihminen tarvitsee juttuseuraa ja kuuntelijoita ympärilleen ja lastenkodin arjessa työntekijöillä on tärkeä rooli nuorten tukijoina ja kuuntelijoina, sekä kasvattajina. Välittävän otteen tulisi välittyä myös nuorille, koska kasvatussuhde vaatii molemminpuolista luottamusta ja vuorovaikutusta. Mielenkiintoisena seikkana nuoren vastauksista tuli ilmi omaan hyötymiseen tähtäävä ajattelu ja näin ollen sillä on varmasti vaikutusta kohtaamistilanteessa myös nuoren omaan käytökseen ja avoimuuteen. Nuoret kyllä tiesivät lastenkodissa keinot, kuinka johtajan puheille pääsi ja näin ollen myös oman tilanteen muuttuminen saattoi motivoida heitä toimimaan täysin tietoisesti vastoin sääntöjä.

No, siis kyllä, että mä nyt en semmonen, et mä kyllä pystyin, jos ollaan kahen kesken, pystyn juttelemaan kaikille, kenelle vaan että siellä se on periaatteessa kaikilla on sama vaikutusvalta, melekein. Kaikille niin tuota pysty puhumaan kenelle vaan, että tavalla lähinnä niille joilla oli eniten sitä vaikutusvaltaa ja pystyvät vaikuttamanaan asioihin ees jotenkin niin sille sit kannatti jutella.

Nuori osana yhteisöä

Lastenkodissa asuu vaihteleva määrä lapsia ja nuoria ja toiset nuori saattaa oppia tuntemaan paremmin kuin toiset. Asukkaat saattavat vaihtua vaihtelevin ajoin ja näin ollen se on myös haastavaa, koska kukaan nuorista ei oikein tiedä, kuinka kauan

sijoitus kestää, varsinkaan muilla lapsilla ja nuorilla. Nuoret saattavat kokea yhteisöllisyyden hyvin eri tavoin ja oma rooli yhteisössä vaihtelee nuoresta riippuen. Peruslähtökohtana on jokaisen asukkaan oikeus sijoituspaikassa olemiseen ja kasvamiseen. Kokemusten mukaan nuori oli oppinut suvaitsevaisuutta ja samaan aikaan onnistunut luomaan myös ystävyysuhteita. Voiko ympäristöltä enemmän enää vaatia?

Siis, kyllähän se niinku oli hyvä siitä puolesta, että ku ei päässy vapaa-ajalle käymään, missään omien, niinku aiempien kavereitten luona, mitä on pitempään tuntenu niin sitten niitten kanssa joutu tutustumaan ja olemaan , sitten tavallaan siellä on kaikki niinku erilaisia, niin tavallaan ei voi oikein sataprosenttisesti pitää kaikista ihmisistä siellä, että siellä oli sitten semmosia ihmisiä kenestä en yhtään pitäny ja joitakin ihmisiä, joitten kanssa ollaan nyt jo hyviä kavereita ja tälleesti, että. Siellä niinku oppi tuntemaan erilaisia ihmisiä ja arviostamaan ja näin.

Lastenkodissa asuva nuori tarvitsee myös omaa yksityisyyttä ja rauhaa aivan kuin kotona asuvakin nuori ja lisäksi, jotta kasvaminen ja kehitys olisi tasapainoista täytyy jokaisella lapsella ja nuorella olla turvallinen ja luottavainen olo. Haastattelemanuori koki lastenkodin turvalliseksi kasvamispaikaksi juuri henkilökunnan ja sääntöjen vuoksi. Toisaalta myös muita oli kokoajan läsnä tarpeen vaatiessa ja näin ollen yhteisöllisyydellä oli myös omat hyvät puolensa. Kun elämää lastenkodissa peilaa yhteiskuntaan, niin siellä on paljon asioita, joita toivoisi kaikilla ihmisillä olevan hieman suuremmassa mittakaavassa: juttuseuraa, selkeät säännöt, turvallinen olo ja omaa rauhaa tarvittaessa.

Siis kyllä, että kaikilla oli oma huone, että sinne vaan voi mennä ja jos ei halua muita niin ei tuu sitte muita. Kyllä siellä saa, mutta omalla kohalla niinku parempi oli olla seurassa ku yksin.

Siis kyllä, että ei siellä niinku, siellä on niitä aikuisia niin nehän on koko ajan vahtii, että ei siellä pystys tapahtumaan mitään ja tälleesti. Ei siitä varmaan tullis mittään, jos siellä ei olis niitä aikuisia, että. Se on se oleminen semmosta, että kyllä siellä pysty olemaan turvallisesti.

Biologiset vanhemmat

Huostaanotossa lapsen vanhemmat eivät menetä nuoren huoltajuutta, mutta lastenkodin henkilöstö vastaa nuoren kasvatuksesta ja suurimmasta osasta häntä koskevista päätöksistä. Yhteistyötä vanhempien kanssa pidetään myös erittäin tärkeänä. Aina nuori ei kuitenkaan näe ja koe hyvänä asiana vanhempien ja lastenkodin henkilöstön välistä yhteistyötä. Haastattelemani nuoren ja hänen vanhempansa tulehtuneet välit vaikuttuvat vahvasti nuoren ajatuksiin henkilökunnan ja vanhemman yhteistyöstä. Nuori olisi halunnut toimia itsenäisesti häneen liittyvissä asioissa ja henkilökunnan ja vanhemman välinen yhteistyö heikensi hänen omaa vaikutusvaltaansa ja näin ollen kokemus isästä henkilökunnan sätkynukkena on ymmärrettävä.

No, siis. Tavallaan kun edelleen isä on semmonen, että se myöntyy kaikkeen ja tälleesti, että jos joku toinen sanoo, joka tavallaan hoitaa mua, niin se kyllä myöntyy kaikkeen melkeimpä mitä sanoo. Että tavallaan ei mieli niinku yhtään minun näkökantaa siitä, että se vaan myöntäilee ja sitten ne voi lastenkodista ihan vappaasti kysyä ja isältä jottain ja iskä myöntyy niihin, että huomasin sen. Siis tavallaan vaikeutti monia asioita sitten.

Jälkihuolto

Jälkihuollon tarkoituksena on nuoren elämän tukeminen sijoituksen jälkeen ja näin pyritään varmistamaan se asia, että nuori pysyy oikealla reitillä kasvaessaan kohti vastuullista aikuisuutta. Nuoren oma tarve ja halu esim. tukihenkilön tapaamisiin on tärkeä yhteistyön toimimisen kannalta. Haastatteleman nuoren mieli tukihenkilön suhteen oli muuttunut varsin pian kotiutumisen jälkeen. Hän ei ymmärtänyt tukihenkilön tarkoitusta täysin, koska onhan tukihenkilöllä muukin rooli kuin vain puhekaveri tai mukava yhdessäolo. Nuorelle tulisi selvittää hyvin tarkkaan tukihenkilön rooli, jotta tämä pystyisi sitä tarkastelemaan ja arvioimaan sen tarpeellisuutta. Tällä kertaa odotukset ja todellisuus eivät kohdanneet.

No osittain, että jos kuiteskin on päässy lastenkodista niin aluks tuntu ihan hyvältä ajatukselta, mut jälkeinpäin sitten ei enää niinku. Ei tarvii sitä tukihenkilöä ja tällasta.

No ei, että tukihenkilö se joka niinku tavallaan se on sitä varten, et sille voi jutella ihan avoimesti, mut ku minä oon semmosta sorttia, et pystyn juttelemaan vaikka kaverin kaverille jostain asiasta, että niinku se on tavallaan siinä osin aika turha, eikä se pysty hirveenä vaikuttamaan sitten mihinkään muuhun asioihin, et se on vaan niinku kuuntelemiseen ja tekemässä jottain mukavaa minun kanssa, mutta siinä menee siis omaa aikaa ja tälleesti niin osittain kyllä siitä on, ei niin paljon hyötyä mitä kuvittelin silloin.

Osallisuus

Nuoren kohdalla osallisuuden kokemus on erittäin tärkeää ja varsinkin tulevaisuuden suunnittelun osalta se on välttämätöntä. Nuoren mielipiteiden huomioon ottaminen ja osallistuminen päätöksen tekoon ovat keskeisiä asioita nuoren kasvaessa kohti

vastuullista aikuisuutta. Nuoren oma halu ja kasvattajien ymmärrys kohdella nuoria subjekteina avaa mahdollisuuden vastavuoroiselle suhteelle, joka mahdollistaa nuoren tasapainoisen kasvun ja sitoutumisen häntä koskeviin asioihin.

Haastattelemanu nuoren, joka menee opiskelemaan toiselle asteelle, olisi hyvä olla osallisena jopa päätöksenteossa, koska tällöin hän pääsee ohjaamaan omaa elämäänsä haluamaansa suuntaan yhdessä aikuisten kanssa. Olen jaotellut nuoren kokemukset osallisuudesta tämän hetken tilanteeseen, sekä tulevaisuuden suunnitteluun.

Haastattelemanu nuori koki osallisuutensa hyvin pieneksi. Omat valinnat ja tulehtuneet välit isän kanssa olivat aiemmin johtaneet huostaanottoon ja nämä asiat vaikuttivat edelleen taustalla hänen mielipiteisiinsä ja kokemuksiinsa. Nuorella on erittäin suuri tarve ja halu vaikuttaa omiin asioihinsa, mutta toisaalta vanhemmalla on kasvatusvelvollisuus alaikäisestä lapsesta ja näin ollen myös vanhemmilla on oikeus puuttua nuoren asioihin. Nuoren tulisi yhdessä vanhemman kanssa harjoitella osallisuutta pikkuhiljaa ja tällöin molemminpuolinen luottamus kehittyisi. Avainasioita nuoren ja vanhemman välillä ovat luottamus ja rehellisyys. Aiemmat kokemukset osallisuudesta niin vanhemman kuin nuorenkin kohdalla olivat merkittäviä tekijöitä tämänhetkiseen tilanteeseen, mutta menneiden asioiden ja tapahtumien käsittely on tärkeää, jotta voidaan jatkaa kohti tulevaisuutta.

No, en saa sanoa mielipidettäköän tai saan sanoa, mutta se tulee sit negatiivista palautetta toisesta suunnasta, että pitää vaan myöntyä kaikkeen mitä niinku vanhemmat haluaa.

Se on niinku hankalaa olla sen kanssa, ettei pysty vaikuttamaan, ei mielipiteitä, ei vaihtoehtoja, ni se on aika hankalaa. Ja sit , jos yrität laittaa vastaan

niin siitä tulee semmonen sekasorto, että siinä osasy miksi olin lastenkodissa, että laitoin vastaan. Isä ei hyväksynyt sitä, että minä sanon oman mielipiteeni.

No kyllä, että isä rajoittaa tosi paljon, että aika paljon niitä asioita mihin ei pysty ite vaikuttamaan. Mutta kyllä niinku henkilökohtaiset asiat ja tällöset niin pystyn jotenkuten pystyn jotenkin määrittelemään.

Isä siinä eniten puhuu siitä, et se vaan miettii minun parasta ja tälleen, mutku se ei oo sitä, se luulee, mutta ei se oo. Tai siis niinku, kyllä niinku jotenkin joistakin asioista voi jutella.

Omaan tulevaisuuteensa haastattelemallani nuorella oli valtava halu vaikuttaa. Hänen tavoitteensa tulevaisuuden osalta olivat hyvin selkeät ja hän ei ollut niistä valmis tinkimään. Hän tiedosti joidenkin aiempien valintojen epäonnistuneen, mutta luotto omaan kykyyn tehdä järviä valintoja tulevaisuuden suhteen oli kova. Hänellä oli jo kokemusta päätöksien tekemisestä ja nyt hän ymmärsi prosessia pidemmälle, koska oli valmis pohtimaan myös seuraamuksia. Sitoutuminen valittuun tavoitteeseen oli riippuvainen omasta osallisuudesta ja oli nuoren mukaan varsin ratkaiseva tekijä sen saavuttamisen kannalta.

Ainahan minä haluan ite vaikuttaa omiin asioihin pienestä pittäen, että kyllä minä pyrin aina vaikuttamaan niihin ja näin, että em mä anna miittään muitten päätettäväks.

Ite kaiken päätän ja teen tavoitteet ja näin että kukaan muu niitä ei oo säätämässä, että eikä jos joku haluais niin ei kyllä pystys. Ei niillä on mittään tekem

Se on aika iso, että jos ite päättää niin sitoudun siihen niinku mitenkä mä oon kiinnostunu siitä, mutta jos niinku vasten tahtoa niin en todellakaan. istä omien päätösten kanssa.

No siis sieltä menneisyydestä, nuoruudesta, että tavallaan siitä, mitä olin tai no silleesti, vain liian innokas eri asioihin niin se tavallaan johti sitten siihen, että minä ossan päättää helpommin asioita, koska silloin minä tein vasten vanhempien tahtoa kaikki asiat, päätin ite ne ja tein ne, toteutin. Nyt se on sit hyvissä aioissa helpompi, että samalla tavalla toteuttaa se.

Että niinku mä veikkaan, että niin kauan, ku mä asun siinä katon alla tavallaan iskä niinku pistelee niitä rajoja, mutta kyl mä uskon, et se viimestään, ku mä oon 17, sillo se ruppee varmaan jo vähä ees ymmärtämään, vaikka on se melkein liian myöhästä sillo. En tiä sitten.

Osallisuus lastenkodissa

Lastensuojelulaissa sijoituspaikan henkilöstö veloitetaan selvittämään lapsen ja nuoren mielipide ja se tulee myös ottaa huomioon lapsen ja nuoren iän ja kehitystason mukaisesti päätöksiä tehtäessä. Roger Hartin mallissa osallisuudesta (kuvio1), tasoja, joissa nuorta ei kuunnella oikeasti ja hän ei saa vapaasti ilmaista mielipidettään, ei pidetä edes osallisuuden muotoina. Nuoren oma kokemus vaikuttamisesta ja osallisuudesta on erittäin tärkeä asia ja siitä olisi myös hyvä keskustella nuoren ajatusten selvittämiseksi. Haastattelemani nuori koki ilmapiirin jossain määrin manipuloivaksi, koska vain myöntyminen aikaansai halutun reaktion henkilökunnassa. Toisaalta nuorella oli myös kokemus osallisuudesta, mutta omien asioiden hoitamisen kohdalla sitä ei sitten ollutkaan. Jotkin sijaishuollon vastuulla olevista asioista ovat sen luontoisia, että niihin nuorella ei ole juuri sanomista, mutta tärkeää olisi kaikkien näiden asioiden läpikäyminen ymmärrettävästi. Nuorten tekemiseen ja ennen kaikkea kokemukseen osallisuudesta olisi mielestäni hyvä yhdistää enemmän henkilökohtaista tekemistä ja asiointia liiallisen yhteisönä

liikkumisen ja päättämisen sijaan. Tällöin jokainen saa äänensä kuuluviin, eivätkä vain vahvimmat jyrää. Verrattaessa osallisuuden kokemuksia Hartin osallisuuden tasoihin, osa toiminnasta on mennyt manipuloinnin puolelle ja osa toiminnasta on puolestaan mahdollistanut pienen osallisuuden kokemuksen, mutta sekin on siinä rajoilla, että voidaanko se luokitella osallisuudeksi.

No siis, kyllä että minä olin varmaan aika iso vaikuttaja niinku nuorista siellä ja näin. Kyllä niinku minua kuunneltiin ja otettiin huomioon ja aika usseesti niinku niin sitten täytettiin se asia mikä oltiin juteltu.

Sitten henkilökohtaisissa päätöksissä niin itelläni ei ollu hirveesti varraa sanoo mittään tai niitten mielestä.

No kyllä, että kyllä ne aina kysy nuorilta mielipiteet ja tälleesti, mutta siinä tulee se, että sitten ei kannattanu, ei melkeimpä saanu olla eri mieltä, että jos oli huo.. toista mieltä ku muut, sitten tavallaan tota kyrpiinty ne ohjaajat siitä ja sitten rupesivat kaikkee uhkailemaan että ei sitten tehä sitä ja tälleesti, jos hän ei halua ja tälleesti, että piti aina olla niinku myöntävä mieli suurin piirtein, jos ei saa.. ei jaksanu tai ei kiinnostanu joku niin sitten muut meni ja se yks jäi jonnekin sinne ja sit muut sai vielä bonuksia lisä kivvaa, kun lähti sinne, että tavallaan siellä melkein pakotettiin opettelemaan se, että kannattaa myöntyä tai tuntu siltä.

Tulevaisuus

Tulevaisuus on edessämme oleva aika ja jokainen muokkaa siitä omanlaisensa, koska tulevaisuus on riippuvainen ihmisestä itsestään ja ympäristöstä, se on jokaiselle henkilökohtainen. Seuraavassa jaottelussa etenen Jari-Erik Nurmen (1991) kolmitasoisen tulevaisuusorientaatio- mallin mukaisesti. Tasot ovat hyvin vahvasti sidoksissa toisiinsa ja näin ollen niiden erottelu on vaikeaa.

Motivaatio

Ihmisen asettamat tavoitteet jakautuvat korkeamman ja matalamman tason motiiveihin. Korkeamman tason motiivit saavutetaan matalamman tason kautta. Korkeamman tason motiivit eivät vaadi niinkään tietoa paljon tietoa tulevaisuudesta. (Nurmi 1991a, 5.) Lisäksi tavoitteiden asettelu kumpuaa ihmisen ymmärryksestä elämänkaaren mallista. Haastattelemani nuori oli luonut omat tavoitteensa juuri Nurmen (1991) mallia mukailleen. Nuorella oli varsin selkeä tavoite elämässään ja hänen näkemyksensä elämäkulusta oli varsin selkeä. Hän oli ajatellut elämäänsä hyvin pitkälti perheen ja työn kautta. Hän jopa peilasi omaa elämäänsä omiin lapsiinsa ja uskoi pystyvänsä välittämään heille omat kokemuksensa vaikeistakin asioista. Hän ei siis halua omille lapsilleen samoja kokemuksia, joita hän on itse kokenut.

Niin no, valmistuminen kolme vuotta, työllistyminen sitten neljän vuoden kolmen vuoden päästä ja niinku heti koulun jälkeeseen ja sitten viiden vuoden päästä jos korkeakouluun. Että kyllä mulla niinku on aikapitkälle jo kaikki suunniteltua ja kyllähän minä tiesin jo kutosluokalla minne minä meen ammattikouluun että.

On, että on sillo on naisystävä ja perhettä luultavasti jo sillo. oon miettiny niitä asioita kauemman aikaa. Enkä oo vaihtanu mielipidettä niistä.

Siis, ne asiat mitä siitä sitten saa ja silleesti että on hyvä ellää ja tälleesti. Mikä niinku on normaalia ja realistista.

Niin, tavallaan sitten miettii sitten jälkeläisiä, omia lapsia ja niittenkin on hyvä olla, että mitä nyt omassa elämässä on kokenu niin huomaa, että ei kannata.

Suunnittelu

Suunnittelun taso pitää sisällään ne suunnitelmat, jotka mahdollistavat tavoitteiden saavuttamisen sekä konkreettisen tekemisen tavoitteiden saavuttamiseksi (Nurmi 1991a,7). Haastattelemanuori ei ollut vielä tehnyt selkeitä suunnitelmia vaan ne ovat seurauksia, jotka tulevat tapahtumaan, kun nuori pysyy suunnittelemaansa elämänpolulla. Hän oli aloittanut toimet tulevaisuutensa suhteen jo aiemmin ja lastenkodissa asuminen oli tukenut häntä tämän asian onnistumisessa ja ymmärtämisessä. Hänellä oli hyvä ymmärrys syy-seuraussuhteesta ja näin ollen kaikki asiat tapahtuvat loogisessa järjestyksessä.

No on, että se on oma motivaatio aika tärkeä, että jos halluu oikeesti sen niin tekkee sen etteen sitten jottain, että. Kyllä se tuli huomattua jo tuossa peruskoulun viimesillä vuosilla, että se on kannatavaa.

Se menee niinku tavallaan ajallaan, että eka on se ammattikoulu ja sitten kun on valmistunu sittenhän saa kunnan ammatin ja sitten kun on ammatissa on niin tienaa ja sitten elämän varrella tulee tyttöystävä, ellei sit aiemmin oo, mutta minulla on. Sitten tavallaan ne tulee siinä matkan varrella.

Niin, tai lähinnä nyt se istuu vaan koulun penkillä niin siinä on jo aika pitkälle. Se on aika iso porras se koulun käyminen.

Arviointi

Arvioinnin tasolla ihminen arvioi suunnitelmiansa ja niiden kautta tavoitteidensa toteutumismahdollisuuksia. Syypäätelmät ja tunteet ohjaavat arviointia. Aiemmat kokemukset vaikuttavat myös suunnan valintaan arvioinnin hetkellä.

Itseluottamuksella on keskeinen rooli ihmisen ajattelumaailmassa. Hyvä itseluottamus ohjaa päätöksiä ja ajatuksia optimistiseen suuntaan. (Nurmi 1991a, 6-

7). Vastauksissaan nuori arvioi tavoitteiden saavuttamiseen liittyviä asioita sen perusteella, mitkä ovat tukevia ja mitkä puolestaan estäviä asioita tavoitteiden saavuttamiseksi. Hänen toimintaansa ohjaa paljon tunne-elämä ja tyttöystävän kanssa vietetty aika antaa positiivista energiaa ja levollisuutta arkeen, kun taas puolestaan nuorta ahdistavat isän asettamat rajat ja osallistuminen hänen elämäänsä laskevat toiminnan tasoa ja aiheuttavat ei-toivottua käytöstä. Vapaus ja kavereiden näkeminen ovat nuorelle mieleen ja ne auttavat tavoitteiden toteutumista ja isän asettamat rajat puolestaan vaikeuttavat nuoren mielestä hänen elämäänsä ja näin ollen ne ovat niitä asioita, jotka vaikeuttavat tavoitteen saavuttamista. Nuori jollain tasolla kapinoi isäänsä vastaan tekemällä huonoja valintoja, vaikka tietää itsekin, että ne tuovat tullessaan epämukavia seuraamuksia.

Mulla niinku öö eri asiat vaikuttaa hyvin erilaisiin asioihin, että vaikka joku esim tyttöystävän tapaaminen niin se niinku vaikuttaa siihen aika paljon, et se tavallaan sitä mieliällä ja sitten sitä tavallaan parantaa ja sitten ku menee esim. johonkin no niinku sen kanssa kun saa olla sitten ku ei oo sen kanssa niin on tavallaan semmonen hyvä mieli ja tälleesti. Ja sitten jaksaa tehdä ja innostaa tehdä ja tälle. Kyllähän ne vanhemmat on aika paljon, että siis niinku esim. koulunkäynti niin se kyl niinku paljon mulla on se, että innostaa ku saa vapauksia niin se tavallaan sitte auttaa paremmin jaksamaan koulussa ja tälleesti, että sais ite päättää asioista ja kyllä niinku ite osaa ajatella jos annettas tai niinku löysiä rajoja niin kyllä niinku en mä niitä niinku ihan kaikkee käyttäs vaan niinku tavallaan, jos sais tulla myöhemmin kottiin kyl mä aiemmin tulen sillesti miten ite realistisesti ajattelen

Sen minä oon huomannu, että niinku koulunkäynti esim. niin aina kun, jos on kotona jotain kämää ja ruppee ärsyttämään iskä nii, sen huomaa heti koulussa, että jaksaa enää keskittyä ja on ihan persiistä ja näin

No siis, kaveripiiri, siellä on paljon erilaisia ihmisiä ja mut kyllä minä osaan pysyä omana ittenäni, vaikka siellä minkälaista porukkaa ja tämmöstä. Ne kyllä, niittenkin kanssa oleminen niinku antaa tavallaan sitä innostusta ja motivaatiota.

Kyllä, että jos niinku lapsuus oli mitä oli ja näin. Että ei se tavallaan tulevaisuuteen hirveesti enää vaikuta.

Havainnointipaikan arjesta

Ohjaajan työ

Lastenkodin ohjaajan työ on vaativaa kasvatustyötä, jossa kasvattaja joutuu olemaan todella hyvin perillä omista arvoistaan ja periaatteistaan, lisäksi toiminnan tulee tukea työpaikan asettamia tavoitteita. Vaikeinta ohjaajan työssä olikin nuorten kasvattaminen yhdessä muiden työntekijöiden kanssa. Hyvän ohjaajan piirteitä mielestäni ovatkin yhteistyökyky, oma-aloitteisuus, rauhallisuus vaikeissa tilanteissa, itsetunto, rehellisyys, reiluus, aktiivisuus ja huumorintaju.

Havainnointipaikassa olevat nuoret olivat 14-18 vuoden ikäisiä. Heillä kaikilla oli erilaiset taustat ja juuri tästä syystä johtuen arki olikin suhteellisen haasteellista. He kyseenalaistivat hyvinkin vahvasti aikuisen asemaa ja kokeilivat varsinkin aluksi asettamieni rajojen pitävyyttä. Juuri silloin oli oltava erittäin itsevarma ja johdonmukainen omassa toiminnassaan. Kaikki lähti kuitenkin rullaamaan erittäin hyvin ja nuoretkin huomasivat, että tulimme hyvin juttuun, kun hommat hoidettiin sovitusti. Huomasin heti, että avainasiana oli nuoren kohtaaminen aidosti. Keskustelut ja toimiminen heidän kanssaan auttoi minua ymmärtämään heidän käyttäytymistään ja asenteitaan. Lapsi ja nuori, joka on joutunut elämässään jatkuvasti pettymään aikuisiin, ei välttämättä kunnioita aikuista automaattisesti.

Ohjaajan työ piti sisällään kaikkien arjen perustoimintojen ohjaamisen aina herätyksestä nukkumaan laittamiseen. Päivien kuluessa pelailimme biljardia, pingistä, jääkiekkoa ja korttia. Kävimme myös punttisalilla ja jääkiekko-ottelussa. Oli erittäin mukavaa viettää aikaa näiden nuorten kanssa ja tukea heidän kasvuaan kohti subjektiivista osallistujaa.

Keskustelut johtajan kanssa- ymmärrys lastenkodin arjen haastavuudesta

Keskustelimme johtajan kanssa useaan otteeseen lastenkodin arkeen liittyvistä asioista ja kasvattamisen periaatteista. Rullatakseen arjen tulee olla tarkasti suunniteltua ja viikot olivatkin suunniteltu kalenteriin jo hyvin paljon etukäteen. Kalenterissa oli merkintöjä terapioiden, jalkapallo harjoituksista, kotiharjoittelusta jne.

Hyvin monet kyseisen lastenkodin asukkaista ovat suhteellisen rajattomia ja näin ollen heidän tuleekin oppia noudattamaan sovittuja pelisääntöjä. Näiden sääntöjen luomisessa ja keskeisten kasvatuksellisten arvojen määrittämisessä keskeisenä henkilönä onkin juuri johtaja. Jokainen työntekijä on oma persoonansa ja sen tulee ilmetä myös hänen työssään, mutta yhteisestä linjasta on kuitenkin pidettävä kiinni. Nuorten etu ja helpotus on, jos ei aina tarvitse miettiä, mitä milloinkin vaaditaan. Haastavat nuoret aiheuttavat työyhteisölle aivan tarpeeksi päänvaivaa, joten köyden vetäminen samaan suuntaan on olennaista. Johtaja asettaa loppujen lopuksi riman niin nuorille kuin työntekijöillekin.

Tukiverkostot- ymmärrys lastenkodissa asuvien nuorten tuen muotoihin

Lastensuojelun piirissä olevat lapset ovat vahvan verkoston tukemia. Mieleeni tulikin, että suurin hätä ei tuntuisi olevan niillä nuorilla, joiden asioihin on jo puututtu vaan eritoten niillä, jotka ovat tuen ulkopuolella. Keskusteluissa tuli kuitenkin ilmi se seikka, että läheskään jokainen heistä ei osaa arvostaa saamaansa tukea elämässään tai ei halua myöntää sen tarvetta. Aistin kuitenkin, kommentteista huolimatta, että jokaisen on hyvä olla ja asua harjoittelupaikassani. Pohjimmiltaan repaleisen lapsuuden ja nuoruuden elänyt ihminen osaa arvostaa rauhallista ja turvallista kasvuympäristöä.

Lastenkodin nuorilla on käytössään moni ammatillisen yhteisön tuki kasvukivuissaan ja he saavat päivittäin ohjausta oman elämänsä rakentamiseen. Kasvattamisessa apuna ovat biologiset vanhemmat omien mahdollisuuksien mukaan. Apua on saatavissa 24/7 ja henkilökunta arvioi tilanteen ulkopuolisen avun käytössä. Lastenkodissa asuvat nuoret ovat tekemisissä erilaisten terapeuttien, psykologien ja muiden psykiatrisen sairaanhoidon ammattilaisten kanssa. Nuoret käyvät aivan tavallista peruskoulua ja ammattioppilaitosta. He suoriutuvat hyvin opinnoistaan ja käyttäytyminenkin on suhteellisen hyvää ja suuri kiitos tästä kuuluu lastenkodin osaavalle henkilökunnalle, joka vaatii omilta nuoriltaan paljon niin koulussa kuin vapaa-ajalla.

8 Yhteenveto

Haastatteluni tulokset olivat jossain määrin yllättäviä, koska en olisi uskonut, että haastattelemanuori kokee ja on kokenut niin suurta, sanoisinko osattomuutta omilla asioissaan. Hänen tulevaisuutensa vaikuttaa kuitenkin varsin kirkkaalta ja hänellä on selvät tavoitteet, joita kohti edetä. Vastauksia analysoidessani mieleeni tuli se tosiasia, että nuoret näkevät oman tilanteen varsin toisella tavalla kuin aikuinen. Nuorten kuunteleminen ja mukaan ottaminen päätöksien tekoon heitä koskevissa asioissa on välttämätöntä, koska vain tällöin he jonain päivänä osaavat asettaa tavoitteita ja suunnitella elämäänsä järkevästi ja realistisesti. Nuoren oma tausta, niin perheen kuin omien tekemisten osalta, asettaa jokaisen nuoren erilaiseen asemaan ja kokemuksiin elämän varrella ja tästä syystä jokaisen nuoren aito kohtaaminen on ainut asia, jolla voimme aikuisina taata osallisuuden toteutumisen jokaiselle heidän oman iän ja kehitystason mukaisesti. Olen jakanut pohdintani neljään eri osaan: nuori lastenkodissa, osallisuus, tulevaisuus ja havainnointijaksonei perusteella heränneet ajatukset subjektiivisesta ja objektiivisesta.

8.1 Nuori lastenkodissa

Huostaanotto ei yleensä ole mieluinen asia nuorelle ja lastenkoti sijoituspaikkana on rajattomalle nuorelle ahdistavia rajoja tuova asuinpaikka. Rajattomalle nuorelle on tarpeen juuri osittainen tai jopa laajempikin eristäminen omasta elämäntyylisestä ja kaveripiiristä. Huonoon suuntaan menevä kierre on saatava katkaistua, vaikka nuoren oma näkemys on usein toisenlainen. Lastenkoti tarjoaa nuorelle uudenlaisen yhteisön ja sieltä saattaa löytyä kavereitakin, mutta kivijalkana ovat turvalliset aikuiset, jotka

asettavat sopivan jämäkät rajat, joiden sisällä nuori kokee olevansa turvassa. Tällöin nuoren ei tarvitse ottaa liian suurta vastuuta omasta elämästään liian nuorena.

Haastattelemani nuori koki tiukat rajat, jossain määrin ahdistaviksi, mutta toisaalta hän kertoi niiden tuovan myös turvaa. Oman aikansa lastenkodissa hän koki antaneen hänelle aikaa rauhoittua ja keskittyä mm. koulun käyntiin ja näin ollen tulevaisuuden rakentaminen on vankemmalla pohjalla.

Työntekijöiden asettamien rajojen hän koki olevan ainakin jossain määrin erilaisia henkilöstä riippuen. Tämä seikka on varmaan yksi haasteellisimpia asioita työntekijälle, koska myös itse havaitsin saman asian ollessani havainnoimassa lastenkodissa. Kasvatustyötä tehdään persoonalla ja haastavien nuorten ollessa kyseessä työntekijöidenkin arvot joutuvat koetukselle. Huonon päivän näkyminen työntekijän työssä ei ole hyväksyttävää, koska tärkeintä olisi kuitenkin muistaa kenen vuoksi töihin tulee ja mitkä ovat tämän arvokkaan työn päämäärät. Työntekijälle tärkeitä piirteitä ovat aito kohtaamisen taito, reiluus ja kyky empaattiseen ajatteluun.

Tutkimukseni kohteena ollut nuori koki, että lastenkodin ja isän välit olivat liian läheiset johtuen isän ja pojan välisistä erimielisyyksistä ja tulehtuneesta tilanteesta lastenkodissa asumisen aikana. Hän ei myöskään nähnyt tiivistä yhteydenpitoa hyvänä asiana oman sijoituksensa kannalta sen vaikeuttaessa hänen asioitaan. Kodin ja sijoituspaikan yhteistyötä pidetään tärkeänä asiana kasvatuksellisten tavoitteiden saavuttamiseksi.

Osallisuuden lastenkodin arjessa poika koki olemattomana ja hänen mielestään oli parempi vain myötäillä työntekijöitä, koska tällöin pääsi vähemmällä. Hänen mukaansa siihen oppi, koska tällöin asiat rullasivat paremmin. Tämä kyseinen asia on erittäin valitettavaa, koska jos nuorella on tällainen kokemus, se tarkoittaa käytännössä alistumista ja alistamista manipulivoitavaksi. Tällöin Lastensuojelulain

pykälä 20 osallisuudesta, joka velvoittaa nuoret otettavaksi mukaan päätöksentekoon ja heidän mielipiteidensä huomioon ottaminen päätöksiä tehtäessä iän ja kehitystason mukaan, ei toteudu missään muodossa. Kyseessä on nuoren näkemys asiasta ja liian pitkälle vietyjä johtopäätöksiä ei voi tehdä. Täytyy kuitenkin muistaa, että kukaan ei saisi asiaa näin kokea, jos nuorta halutaan kasvattaa osallisuuden periaatteiden mukaisesti.

Nuori ei kokenut jälkihuoltoa tarpeelliseksi omalle kohdalleen, mutta myönsi sen kuitenkin olevan ihan mukavaa, joskin omaa aikaa vievää. Jälkihuollon tarve ja hyödyllisyys tulee määrittää tapauskohtaisesti, mutta ei vaikeassa tilanteessa olevan nuoren ympärillä voi liikaa olla välittäviä ja turvallisia aikuisia.

8.2 Tyytymätön osallisuuteen eli objekti

Oma kokemus osallisuudesta ja tunne siitä, että kuunnellaan, on erittäin tärkeä jokaiselle ihmiselle. Varsinkin murrosikäiselle, jonka identiteetti vielä kehittyy, osallisuus ja tunne siitä, että on tärkeä, vaikuttaa vahvasti itseluottamukseen ja minäkuvan kehitykseen. Systemaattinen mielipiteiden torjunta edesauttaa nuorta sulkemaan aikuiset pois omasta elämästään ja tällöin nuori joutuu ottamaan liian suuren vastuun omasta elämästään turhan aikaisin.

Haastattelemani nuori koki hyvin vahvasti, että hän ei saa vaikuttaa omiin asioihinsa ja se turhautti häntä. Hän tosin myönsi vaikean lapsuuden ja nuoruuden vaikuttavan edelleen vanhempien suhtautumiseen häntä ja hänen päätöksentekokykyään kohtaan. Rajaton käytös ja keskinäiset erimielisyydet vanhempien kanssa olivat johtaneet nuoren vaikeuksiin ja näin ollen sijoitus lastenkotiin oli tullut ajankohtaiseksi. Siellä ollessaan nuori oli saanut uusia ajatuksia

elämästä ja aikaa oli jäänyt myös mm. koulun suorittamiseen huolellisesti. Paikka ammattiopiston koulutuslinjalla ja kotona asuminen sijoituksen jälkeen helpottivat nuoren elämää ja hän olikin toiveikas myös osallisuuden lisääntymisen suhteen.

Vaikka nuori koki, että hän ei saanut ääntään kuuluviin, oli hän itse päättänyt toisen asteen opiskelupaikan. Hän oli hyvin itsevarma omasta roolistaan päätöksenteossa ja sanoi pärjäävänsä ilman muiden apua, koska oli pärjännyt aiemminkin elämässään. Nämä jokaisen henkilöhistoriaan liittyvät kokemukset ja tapahtumat ovat juuri niitä asioita, jotka aikuisten tulisi ottaa huomioon nuoren kohdatessaan. Aikuinen voi jyrätä omilla mielipiteillään nuoren subjektiiviset ajatukset ja tuntemukset, mutta silloin on turha odottaa nuorensa sitoutumista ja luottamusta aikuista kohtaan. Nyt keskiössä on nuoren luottamus aikuisen tarjoamaan tukeen, mutta kaiken pohjana on se tosiasia, että aikuisen tulee olla nuoren luottamuksen arvoinen ja oikeudenmukainen tätä kohtaan. Nuoren kasvattaminen kohti vastuullista aikuisuutta tapahtuu ainoastaan yhteistyössä nuoren kanssa.

8.3 Hyvä tulevaisuus motivaation lähteenä

Tutkimukseni kohteena olleella nuorella oli hyvin selvät sävelet tulevaisuuden suhteen. Tavoitteet olivat hyvin samankaltaiset kuin aiemmissa tutkimuksissa on havaittu olevan ja keskeisimmät tavoitteet liittyivät juuri koulutukseen, ammattiin ja perheeseen. Vaikka hänellä on ollut vaikea lapsuus ja nuoruus, oli hänelle muotoutunut selkeä kuva ihmisen elämän kaaresta ja se oli realistinen. Monella samanikäisellä ei vielä ole niin selkeitä päämääriä, kuin haastattelemani pojalla, mutta uskon hänen omien vaikeuksien juuri olevan se tekijä, joka on haastanut hänet

ajattelemaan tulevaisuuttaan. Hän on tehnyt elämässään lukuisia virheitä, mutta uskon, että juuri niiden vuoksi hänen ajatusmaailmansa on rakentunut sellaiseksi kuin se tänä päivänä on. Liiallinen tuomitseminen tukemisen sijaan voi olla tuhoisaa nuoren kasvamisen kannalta. Kyllä jokainen menettää uskon kanssaihmiseen ja ihmisiin, jos aina vain tulee pettymyksiä vastaan. Arvostelu ilman rakentavaa suhtautumista ei auta, kun muutokset nuoren elämässä on tarpeen. Seuraavissa kappaleissa pohdin tulevaisuutta Nurmen (1991) tulevaisuusorientaatiomallin kautta.

Nuori oli luonut itselleen selkeät tavoitteet tulevaisuuteen ja hän oli miettinyt niitä. Hän selkeä päätavoitteensa oli hyvä elämä itselle ja perheelle. Hyvä elämä toteutuu hänen mielestään, kunhan hän vain saavuttaa realistiset tavoitteet, kuten koulutus ja ammatti. Näin ollen hän etenee matalamman tason tavoitteiden kautta kohti korkeamman tason tavoitetta. Ymmärrys elämän eri vaiheista ja niihin liittyvistä asioista auttaa nuorta tavoitteiden asettelussa. Se riittää, jos tavoitteet ja uskomus tulevaisuudesta ovat realistisia. Nuoret tarvitsevat pääsääntöisesti apua ja tukea tulevaisuuteen liittyvissä asioissa, mutta tutkimukseni kohde oli poikkeus tästä, koska hän oli itse luonut tavoitteensa ja ne kumpusivat hänen omasta historiastaan, vaikka hän ei sitä itse niin kokenutkaan.

Siirryttäessä tavoitteiden asettamisesta suunnitelmien luontiin, nuoren tulee ymmärtää ne konkreettiset keinot, joilla tavoitteet täyttyvät. Tuloksista käy ilmi, että haastattelemani nuori ei ollut miettinyt tarkkoja suunnitelmia vaan hänen mukaansa kaikki tapahtuu ajallaan. Se kuitenkin edellyttää ymmärrystä siitä, mitä missäkin vaiheessa tulee tehdä, esimerkkinä koulunkäynti: Kun käy koulua, valmistuu ja sen jälkeen saa työtä. Hänen suunnitelmansa oli pysyä kiinni näissä asioissa, jotka varmistavat pääsyn tavoitteeseen. Tarkkojen suunnitelmien tekeminen voi olla haastavaa nuorille, mutta aikuisten tukeminen ja tiedon välittäminen

tulevaisuuteen liittyvistä asioista, auttaa nuorta tekemään edes jonkinlaisia suunnitelmia. Kaiken perustana tulee olla nuoren oma halu ja motivaatio asettaa tavoite ja sitten tehdä suunnitelma sen saavuttamiseksi.

Arviointivaiheessa nuori pohtii tavoitteiden ja suunnitelmien toteutumismahdollisuuksia. Tutkimukseni nuori uskoi omien tavoitteidensa olevan realistisia ja hän todella halusi niiden toteutuvan. Aiemmat kokemukset ohjaavat ihmisen toimintaa ja tavoitteiden asettelua ja näin oli myös tässä tapauksessa, vaikka nuori ei sitä tunnistanutkaan itse. Vaikea lapsuus ja nuoruus ja sieltä kumpuavat huonot kokemukset olivat saaneet hänet ajattelemaan, kuinka hän ja hänen perheensä voisi tulevaisuudessa elää hyvää elämää. Hänellä siis täytyi olla kuva siitä, mistä lapsen hyvä elämä koostuu ja itse hän oli kokenut omasta mielestään huonon lapsuuden. Nuoren kokemukset onnistumisista ja epäonnistumisista ohjaavat selkeästi tavoitteiden asettelua. Hyväksi koettuja asioita kohti haluaa mennä, kun taas huonoja pyrkii välttämään.

Olennaista nuorelle on tiedostaa ne seikat, jotka auttavat häntä tavoitteiden saavuttamisessa ja ne, jotka estävät tavoitteiden toteutumista. Tutkimukseni nuori koki, että ihmissuhteet, kuten tyttöystävä ja kaverit, tuottavat hänelle positiivista hyvää mieltä ja se auttaa myös motivaatioon. Isän asettamat, nuoren mielestä liian tiukat rajat, puolestaan vaikuttavat negatiivisesti mieleen ja oman osallisuuden suppeus rajojen määrittelyssä aiheutti myös turhautumista ja sitä kautta oli uhkana tulevaisuuden tavoitteiden toteutumisessa. Riidat kotona olivat myös selkeä tekijä keskittymisen herpaantumiselle. Nuoren on tärkeä tunnistaa näitä seikkoja ja aikuisten tulee ottaa nuorten ajatukset tosissaan, koska juuri he ovat oman elämänsä subjekteja.

Minulle jäi vahvasti sellainen mielikuva, että nuori ei saa omaa ääntään kuuluviin ja se aiheuttaa suurta tuskastumista ja negatiivisia ajatuksia kasvattajaa kohtaan. Se, että nuorta kuunnellaan ja otetaan tämä mukaan päätöksentekoon, ei tarkoita sitä, että aikuinen ei voisi asettaa nuorelle rajoja ja aina tulisi olla samaa mieltä nuoren kanssa. Nuoren arvostaminen ja hänen mielipiteidensä noteeraaminen on aikuisen vastuulla ja nuorelle tulisi välittyä tunne siitä, että hän on tärkeä ja osallisena omaan elämäänsä nyt ja tulevaisuudessa.

8.4 Havainnointijakson ja tutkimuksen aikana heränneitä ajatuksia

Objektiivisuus

Jokainen täysi-ikäinen tekee omat päätöksensä ja valintansa loppujen lopuksi itse, mutta he myös kantavat vastuun tekemistään valinnoista. Nuoren kohdalla vanhemmat tekevät päätöksiä nuoren tahdosta riippumatta. Jotkin valinnat ja päätökset saattavat olla niin huonoja, että ne vaikuttavat lapsen tai nuoren elämään koko elinajan. Monesti näitä valintoja ja päätöksiä tehtäessä lapsen tai nuoren etua ja parasta ei ole ajateltu, vaan on suorastaan tuhottu jo tulevaisuuttakin. Mitenkä tämäntyppisestä tilanteesta tulisi mennä eteenpäin?

Nuori saatetaan jättää oman onnensa nojaan tai hänelle saatetaan tarjota apua esim. lastensuojelun puolelta ja äärimmilleen vietyinä se voi tarkoittaa huostaanottoa. Tällöin nuorelle varmasti kerrotaan mitkä ja kenen valinnat tähän tilanteeseen ovat johtaneet. Loppujen lopuksi nuori saattaa sulkeutua kuoreensa ja saa kuulla loputtomiin muiden mielipiteitä ja diagnooseja asiasta, mutta ei itse lähde

tai häntä ei oteta mukaan prosessiin. Tällöin ihminen on vain ulkopuolisten tekijöiden arvostelun ja toiminnan kohteena eli objektina.

Subjektiivisuus

Kun nuori vaikuttaa itse asioihinsa ja osallistuu itseään koskevaan päätöksen tekoon ja tekee valintansa omat lähtökohtansa huomioon ottamalla, on subjektina omassa elämässään. Hän ymmärtää, että kyseessä on hänen elämänsä ja asioiden eteneminen on kiinni hänen omasta halustaan ja sitoutumisestaan. Hän on tiedostanut valmiutensa, vahvuutensa ja heikkoutensa ja ymmärtää, että niiden kanssa täytyy vain oppia elämään. Samoin vaikea lapsuus ja nuoruus voivat olla kipupisteitä, mutta positiivisen tuen avulla ihmisen täytyy oppia elämään oman historiansa kanssa. Tulevaisuudesta voi kuitenkin tehdä hyvän oman osallisuuden kautta. Loputon muiden syyttely tai järjettömän toiminnan oikeuttaminen ei auta yhteiskunnassa. Avainasemassa on osallisuus, itsensä löytäminen/ hyväksyminen ja halu vaikuttaa omiin asioihin.

Tulevaisuusorientaatio

Nuorelle tulevaisuus saattaa olla vain seuraava päivä tai viikko, mutta tutkimukseni aikana sain huomata, kuinka esimerkiksi tutkimukseni kohde on miettinyt tulevaisuuttaan jo työelämään asti. Havainnointijaksolla puolestaan joillekin nuorille tulevaisuus oli yhtä kuin huomisen päivä, eikä sen pidemmälle ollut syytä asioitaan suunnitella.

Tulevaisuusorientaation kannalta merkittäviä asioita ovat henkilön oma historia, henkinen kehitys, aikuisten tuki, osallisuuden kokemukset ja itseluottamus. Heikon itseluottamuksen omaava nuori suojaa itseään liikoja suunnittelematta, kun

taas nuori, joka uskoo itseensä, haluaa kurkottaa kohti onnistumisia. Nuoren ympärillä olevien aikuisten tulee tukea nuorta ja kertoa hänelle avoinna olevista, realistisista mahdollisuuksista, jotta nuoren on mahdollista asettaa tavoitteita ja sen jälkeen suunnitelmia niiden toteuttamiseksi. Huomioni kiinnittyi myös erilaisten taustojen omaavien nuorten elämänpolkuun ja sen vaikutuksiin kokemusmaailmaan.

Nuoret, joilla oli hyviä onnistumisen kokemuksia omassa elämässään, puhuivat mielellään tulevaisuudesta. Ne nuoret, joiden taustalla oli puolestaan vaikeat kotiolot, eivät ottautuneet keskustelemaan tulevaisuuteen liittyvistä asioista. Tässä tullaan siihen pisteeseen, että nuoret, joiden sijoitus johtuu omasta käytöksestä, eikä kasvuoloista, lähtevät mieluummin suunnittelemaan omaa tulevaisuuttaan, koska tällöin on kyseessä vain nuoren oman elämänhallinta.

Haastattelemani nuorella oli varsin selkeät tavoitteet ja suunnitelmat elämästään ja se yllätti minut. Jäin vain miettimään, onko nuoren itseluottamus oikeanlaista itseluottamusta vai enemmänkin vakuuttelua itselle ja muille, että kyllä minä pärjään. Uskon vakaasti, että jokainen nuori tarvitsee aikuisten tukea ja neuvoja niin tavoitteiden asetteluvaiheessa, kuin toteutusvaiheessakin. Oma motivaatio on kuitenkin se ratkaiseva tekijä.

Osallisuus

Osallisuudesta kaikkein isoimpana asiana koko tutkimuksesta jäi mieleeni kokemus osallisuudesta. Ei niinkään se, mikä osallisuuden aste todellisuudessa oli vaan se, kuinka nuori itse kokee asian. Osallisuuden lisääminen kohti itsenäisiä päätöksiä ja vastuunottoa omasta elämästä ovat tärkeitä asioita ja niiden huolellinen valmistelu ja tiedostaminen ovat aikuisen vastuulla. Näitä asioita ruvetaan opiskelemaan jo varsin pienenä ja tuki vähenee askel askeleelta.

Osallisuuden harjoittelu lastenkodissa on erittäin tärkeää ja sitä tulisi tukea kaikin keinoin. Se ei poissulje hyviä, selkeitä rajoja ja rajattoman nuoren rauhoittamista. Vain osallisuutta kokemalla nuori voi lastenkodin jälkeen jatkaa kehittymistään kohti vastuullista aikuisuutta.

Osallisuuden kautta ihminen motivoituu etenemään omassa elämässään kohti päämääriään, koska kysymyshän on loppujen lopuksi jokaisen ihmisen omasta elämästä. Pakottaminen ja manipuloiminen ovat haitallisia keinoja nuoren ohjailussa ja saavat aikaan vastareaktion, joka on aina vasten auktoriteetin tahtoa. Nuori tarvitsee tukea ja rehellistä aikuista tai aikuisia lähelleen, jotta hän voi turvallisesti harjoitella vastuunottoa elämästään.

Lastenkoti

Lastenkoti kasvuympäristönä on monelle sitä tarvitsevalle nuorelle hyvä paikka laittaa elämänsä järjestykseen. Perheille annettava tuki tulee myös tarpeeseen, jotta nuoren ympärillä oleva verkosto tukee nuoren elämää. Mielenkiintoista oli huomata nuorten hyvä sopeutumiskyky uusiin ihmisiin, niin työntekijöihin, kuin uusiin nuoriinkin, omassa yhteisössään.

Jokainen havainnointipaikan nuori olisi mieluummin asunut kotona, mutta samalla he tiedostivat sen vain johtavan ongelmiin. Vaikka he suhtautuivat sijoitukseensa ja rajoihin kielteisesti, heillä kuitenkin oli hyvä ja rauhallinen olo lastenkodissa. He olivat erittäin tietoisia omasta tilanteestaan ja uskoivat parempaan huomiseen, koska olivat joutuneet pysähtymään ja miettimään omaa elämäänsä.

Tutkimus

Tutkimukseni antoi minulle paljon vastauksia juuri niihin asioihin, joita vaikeassa asemassa olevan nuoren elämästä halusin saada selvillä, mutta se avasi myös muutamia kysymyksiä. Koko prosessi oli opettavainen ja ennen kaikkea havainnointijakso ja haastattelu olivat silmiäni avaavia ja uusia perspektiivejä antavia. Tutkimukseni sujui hyvin ja suunnitelmieni mukaan.

Onnistuin tutkimuksessani tavoitteideni mukaisesti ja se herätti entistä suuremman mielenkiinnon vaikeassa asemassa olevien nuorten tuentarpeesta ja tukimuodoista. Peruskoulun suorittaminen on ensimmäinen todellinen porras nuoren elämässä ja haastattelemani nuori oli motivoitunut hoitamaan sen kunnolla, mutta mitä tulisi tehdä niiden nuorten kanssa, joilla motivaatiota siihen ei ole. Mitkä ovat ne keinot, joilla nuori saadaan kiinnostumaan omasta elämästään ja siihen vaikuttamisesta?

Lähteet

Eskola, J., Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä:

Gummerus kirjapaino Oy.

Hart, R. A. 1997 Children's Participation: The Theory And Practice Of Involving

Young Citizens In Community Development And Environmental Care.

UNICEF: New York (Earthscan Publications Ltd, London)

Helve, H. 1987. Nuorten maailmankuva. Seurantatutkimuspääkaukuseudun lähiön

nuorista. Kansalaiskasvatuksen keskus r.y Tutkimuksia ja selvityksiä 1/87.

Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S., Hurme, H. 2001. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja

käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P. 1997. Tutki ja kirjoita. Tampere:

Tamperpaino Oy

Kangas, U. 2004. Lastensuojelu ja lapsen huolto. Teoksessa: Puonti, A. & Saarnio,

T. & Hujala, A. (toim.). Lastensuojelu tänään. Helsinki: Gummerus

kirjapaino Oy.

Kasurinen, H. 1999. Personal future orientation: Plans, attitudes and control beliefs

of adolescents living in Joensuu, Finland and Petrozavodsk, Russia 1990s.

Joensuun yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja N:o 53.

Kasurinen, H 1997. Adolescent's ideas about their future in a changing society.

Teoksessa: Helve, H. & Bynner, J. (toim.). Youth and life management.

Research perspectives. Helsinki: Yliopistopaino

Kuoppala, T & Säkkinen, S. 2010. Suomen virallinen tilasto 2009. Terveysten ja

hyvinvoinninlaitoksen tilastoraportti 26.11 2010.

www.lskl.fi/files/466/Lastensuojelu_2009.pdf. (Luettu 21.7. 2011)

- Lansdown, G. 2010. The realisation of children's participation rights. Critical reflections. Teoksessa B. Percy-Smith & N. Thomas. A handbook of children and young people's participation. Perspectives from theory and practice. New York: Routledge, 11–23.
- Lastensuojelulaki. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>. (Luettu 21.7. 2011)
- Mason, J. & Bolzan, N. 2010. Questioning understandings of children's participation: applying a cross-cultural lens. Teoksessa B. Percy-Smith & N. Thomas. (toim.) A handbook of children and young people's participation. Perspectives from theory and practice. New York: Routledge, 125 –132.
- Mikkonen, A. 200. Nuorten tulevaisuuskuvat ja tulevaisuuskasvatus. Joensuun yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja N:o 57. Joensuu: Yliopistopaino
- Muukkonen, T. 2009. Lapsen kohtaamis- ja prosessiosallisuus. Teoksessa: Bardy, M. Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Yliopistopaino.
- Nurmi, J-E. & Nuutinen, P. 1987. Tähtäimessä tulevaisuus. Suomalaisten nuorten käsityksiä tulevaisuudesta. Kansalaiskasvatuksen keskus r.y. Tutkimuksia ja selvityksiä 2/1987.
- Nurmi, J-E. 1991a. How do adolescents see their future? A review of the development of future orientation and planning. Developmental review 11, 1, 1-59.
- Nuttin, J. 1984. Motivation, planning and action. A relational theory of behavior dynamics. Louvain psychology series studia psychological. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum associates.

Oranen, M. Mitä osallisuus on? Päivitetty 29.9.2009. Luettu 17.7. 2011

<http://www.sosiaaliportti.fi/fi->

[FI/lastensuojelunkasikirja/hallinto/lapsenosallisuus/](http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/hallinto/lapsenosallisuus/)

Piironen, T. 2007. Ohjaajan opas lasten osallistavien ryhmien ohjaamiseen.

Helsinki: Kuunnelkaa meitä-hanke. Tulostettu 17.7. 2011.

<http://www.munvuoro.fi/cms/wp->

[content/uploads/Tiina_Piironen_Ohjaajan_opas_lasten_osallistavien_ryhmien_ohjaamiseen1.pdf](http://www.munvuoro.fi/cms/wp-content/uploads/Tiina_Piironen_Ohjaajan_opas_lasten_osallistavien_ryhmi%20ien_ohjaamiseen1.pdf)

Puttonen, H. 1985. Nuorten tulevaisuuden perspektiivi peruskoulun päättyessä.

Jyväskylän yliopiston kasvatustieteen laitoksen julkaisuja A6. Jyväskylä:

Yliopistopaino.

Ryan, R.M. 1998. Commentary: Human psychological needs and the issues of

volition, control and outcome focus. Teoksessa J. Heckhausen & C.S.

Dweck (toim.). *Motivation and self-regulation across the life span.*

Cambridge University Press.

Räty, T. 2010. Lastensuojelulaki. Käytäntö ja soveltaminen. Helsinki: Edita Prima

Oy.

Saastamoinen, K. 2010. Lapsen asema sijaishuollossa- käsikirja arjen toimintaan.

Helsinki: Edita Prima Oy.

Seginer, R. (2003, February). Adolescent Future Orientation: An Integrated Cultural

and Ecological Perspective. *Online Readings in Psychology and Culture*

(Unit 11, Chapter 5). International Association for Cross-Cultural

Psychology.

http://orpc.iaccp.org/index.php?option=com_content&view=article&id=72

[%3Arachel-seginer&catid=31%3Achapter&Itemid=2](#) (tulostettu 21.11.

2011)

Seginer, R. 2009. Future orientation . Developmental and ecological perspectives.

New York: Spinger science +business media.

Shier, H. 2001. Pathways to participation: openings, opportunities and obligations. A

new model for enhancing children's participation in decision-making, in

line with article 12.1 of the United Nations convention on the rights of the

child. Children & society, 15, 107–117.

Toivonen V.-M. 1999. Aika muovailuvahana. NLP ja henkilökohtaisen ajan rakenne.

Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.

Törrönen, M. 2004. Elämää huostaanoton jälkeen- lastenkodissa. Teoksessa: Roos,

J.P. (toim.) Huostaanottokirja. Jyväskylä: Kopijyvä Oy.

<http://www.stakes.fi/FI/tilastot/aiheittain/Lapsuusjaperhe/lastensuojelu.htm>

(luettu 15.1.2011)

